M
60799
OSZK

BÖSZÖRMÉNYI JENŐ

MAGYAR ÉG ALATT

ELBESZÉLÉSEK

*

SZERZŐ KIADÁSA

SZENTES, 1929.

181

BÖSZÖRMÉNYI JENŐ

MAGYAR ÉG ALATT

ELBESZÉLÉSEK

*

SZERZŐ KIADÁSA

SZENTES, 1929.

M 60.799

ORSZÁGOS SZÉCHENYI KÖNYVTÁR
1968/R leltár

R 2

Szentesi Ujságüzem Könyvnyomda Részvénytársaság Szentes.

Az árva.

Az öldöklés megszünt. A harci zaj elült. A könynyel és vérrel agyonöntözött föld nagyot lélekzett.

A város végén nádfedeles, rogyadozó ház búslakodik. Szomorúan néz a világba. Valahányszor viharfelhők futkároznak az égen: mindannyiszor rémülettel tekintget fel reájuk. Azt hiszi, hogy az életére törnek. Pedig dehogy! A viharnak is van szíve. Egyik-másik elbizakodott háztetőt megtépázza ugyan néha-néha, de ezt az öreg fészket nincs lelke összedönteni. Megtehetné, az bizonyos. Elég erős hozzá. De mi lenne akkor abból az öregasszonyból, aki benne lakik? Hova menne szegény?

Az ágyúk elnémultak. A harcosok hazavonultak. A düledező viskóba új lakó költözött. Alig több három esztendősnél. A szegény öreg nem lesz így olyan elhagyatott. Most már ketten vannak. Igaz, hogy csak egy szobájuk van. Egyetlenegy. Földes szoba. De azért pompásan elfér benne egy kis leány meg egy öreg néni. Zsuzska, meg az öreganyja.

A háború elmult. A világ tovább háborgott. A népeket gyűlölet szaggatta. A városvégi hajlékban azonban áldott béke honolt. És mult az idő. A csöppség napról-napra okosabb lett. De egy dolgot sehogy-

sem értett meg. Miért hullanak nehéz könnycseppek az öreganyja szeméből, mikor a zsoltárjából kikeresgél valami képet és azt sokáig nézegeti? Majd sóhajt, egyre sóhajt. Azután elénekel egy-két zsoltárt Bánatosan, halkan, tört hangon.

Nem nyughatott. Addig mesterkedett, míg meg nem látta a képet. Csakugyan szép. Már szebb nem lehet. Daliás huszár van rajta. Ugyan ki lehet? No, majd tudja a nagyanyja.

Előkerült ismét a kép. Együtt nézték.

— Látod, galambom, hogy mosolyog reád?

— Látom.

— A gallérján meg csillag. Nem is egy.

— Látom.

— A mellén meg mekkora ezüstpénz. Tudod-e, kitől kapta?

— Kitől?

— A tábornok ur tűzte a mellére a csata legkellős közepén.

— És nem mondott neki semmit?

— Dehogy nem! Azt mondotta: Derék huszár vagy!

— Kardja is van?

— Van. Hogyne volna. Még sarkantyús csizmája is.

— És kicsoda ez a huszár?

— A te édesapád! — szólt elcsukló hangon az öregasszony.

— Az édesapám! Az édesapám! — ujjongott Zsuzska.

Másnap megint elővették. Majd: mindennap megnézték a képet.

— Hol van most az édesapám? — kérdezte egy alkalommal a kisleány.

— Hol van? Idegen országba került. Idegen temetőben piheni a háborút. Csupa virág mindig a sírja. Hófehér márványból van a sírköve. Aranybetűkkel irták rá: Itt nyugszik Nagy János. A Zsuzska édesapja.

— Az én nevem is rajta van?

— Igen. Aranybetűkkel.

Zsuzska nemsokára megismerkedett egy másik képpel. Véletlenül esett ki a zsoltárból. A földön találta meg. Hanem ez már nem olyan mosolygós. Ravatal a képen. A ravatalon fiatalasszony. Halálra sárgult az arca. Lecsukódva a szeme. Imára összekulcsolva a keze. Fekete a fejkendője. Fekete a ruhája. Szegény halott. Ugyan ki lehet?

— Ez a te édesanyád, szegény. Nyugodjon. A halál kegyetlenül összetörte. Amíg élt: nem volt nála szebb. A haja aranyszőke volt. Szeme kék, mint az ég. Hangja csengő, mint dalos madáré. Szíve áldott, drága szív. Keze dolgos, áldott kéz. Senkit soha meg nem bántott. A te édesanyád.

— Az én édesanyám. Hát ő hol van? Messze? Nagyon messze?

— Lelke az égben, teste a temetőben. Ha elmúlik a tél és megint tavasz lesz: meglátogatjuk a sírját. Telehintjük fehér rózsával. Bizony! Vonatra ülünk és meg sem állunk Pestig.

Ettől kezdve mindig készülődtek. Az út azonban mindig elmaradt. Pedig harmadik tavasz közelgett már.

Egyik reggelen azt mondták az árvának, hogy

másik városba viszik. Árvaházi növendék lesz belőle. Elbúcsúzott hát az öreganyjától, a szomszédoktól, meg a mezítlábas kis rongyosoktól, akikkel annyit játszadozott az utca porában, meg a mező virágai közt. Fényes palotába került. Ki gondolta volna, hogy még ilyen is van a világon. Hogy az árvát ennyire szeressék!

Fény és napsütés volt az új élete, de az otthoni földes szobát csak nem felejtette el. Az öreganyja minden esztendőben meglátogatta. Ilyenkor mind a ketten jól kisírták magukat. És megnyugodtak utána.

Hanem egyszer levelet írt a szomszédasszony. Meglátszott a betűkön, hogy mennyire reszketett a keze. Mintha néhány könnycsepp nyoma ott volna a papíron. Azt írja, hogy ha látni akarja még egyszer az öreganyját, akkor siessen haza. Mert már nem sokáig viszi szegény.

Még aznap este otthon volt.

— Oh, csakhogy még egyszer láthatlak, — örvendezett a nagybeteg. — Itt a zsoltárkönyv. Az édesanyádé volt. Itt a daliás huszár képe. Itt a másik: a ravatalos kép. Ez mind a tied. Azonkívül itt van ez a vékony ezüstlánc, meg ez a tízkoronás arany. Édesanyád bízta rám. Megőriztem, mint drága kincset. Ez a jussod kislányom. Most már boldogan halok meg, mert láttalak és kiadtam az örökségedet.

És boldogan halt meg.

Az árva hazautazott. Az állomástól még elég messze út az árvaház. Elgondolkozva haladt az utcán. Egyik házfalon hirtelen óriási plakát ötlött a szemébe. A városi tanács felhívása az. A jobbmódú-

akat hívják fel arra, hogy adakozzanak az ínségeseknek. A nyomor rettenetes. Segíteni kell.

Zsuzska arra gondolt, hogy ha valaki, hát ő jobbmódú. Az árvaházban mindene megvan, amit szemeszája kíván. Kezében az édesanyja zsoltárja. A két fénykép. Az ezüstlánc. Az arany. Igen, ő jobbmódú! A felhívás tehát neki is szól.

A városháza elé ért. Befordult a kapun. Felment a lépcsőn, mely az emeletre vitt és belépett az ínségesek ügyét intéző tanácsnok szobájába.

— Kérem szépen, — kezdette a mondókáját, — olvastuk a felhívást. Ezt az aranyat az édesanyám küldi. Tessék szívesen fogadni.

— Hogy hívják édesanyádat? — kérdezte a tanácsnok.

— Nagy Jánosnénak hívják.

— Hol lakik?

— Lelke az égben, teste a temetőben.

— Hát akkor nem ő adja.

— De igen. Az édesanyám küldi.

Közben előkelő urak jöttek be a hivatalba. Az árváról elterelődött a figyelem. Különben az aranyat már odaadta. Azt is megmondta, hogy ki küldötte. Nyugodtan haza mehet. Miért várakozzon tovább? Elköszönt és az árvaház felé vette útját.

Mikor megérkezett: valamennyi leányka megölelte és összecsókolta. Mennyi mindent kérdeztek tőle. Alig győzte szóval.

Akkor éjszakán azonban csodálatos álma volt. Édes, gyönyörű álom.

Az árvaház előtt sétálgatott. Egyszerre csak daliás huszár terem előtte. Sipka van a fején. Virág a

sipkáján. Csillag a gallérján. Színaranyból. Érdemrend a mellén. Az, amelyiket a tábornok úr tűzött a mellére a csata legkellős közepén. Kard az oldalán. Sarkantyú a csizmáján. Milyen ismerős az arca! Mellette meg fehérruhás fiatalasszony. A haja aranyszőke. Szeme kék, mint az ég. Kezének bársonyos az érintése. Szíve áldott, drága szív.

— Kit teccenek keresni? — kérdezte az árva.

— Nagy Zsuzskát jöttünk meglátogatni, — felelték egyszerre mind a ketten.

— Édesapám! Édesanyám! Hát itt vannak. Hozzám jöttek. Jaj, megszakad a szívem örömömben.

A daliás huszár erre olyan keservesen kezdett el zokogni, hogy azt leírni nem lehet. A fehérruhás asszony azonban mosolygott.

— Kis leányom! — szólt szelíden — kimondhatatlan örömet szereztél nekünk, hogy az aranyat az ínségeseknek adtad. Amíg a szívedben szeretet él: addig soha nem leszel árva. Tudod-e?

— Igen. Tudom.

— Mi most visszaindulunk. Mennünk kell.

— Óh, ne menjenek még! Csak egy percig maradjanak még!

Nagy Jánosék nem maradhattak. Megcsókolták a leányukat és indulni kezdtek. Átmentek az utca másik oldalára. A daliás huszár, szegény Nagy János szakadatlan zokogott. Útközben is. A fehérruhás asszony, a Zsuzska édesanyja azonban vissza-visszatekintgetett. Áldást küldött. És mosolyogva búcsúzott az árvától...

A tatárhalmi kis fecske.

Vizsga felé jár az idő. Nincs már messze az aratás. Fenn az égen még felhőrongyot sem lehet látni. Az egész ég egyszínű kék. Lenn a földön sincs baj. Minden mosolyog. A határ valamennyi fűszála, mind dalolni szeretne: olyan hallelujázó jókedve van. Mezei virágok színpompás ruhában kacérkodnak. Búzaföldek édes terhük alatt roskadoznak. A nap megmegáll az égboltozaton. Alig tud betelni a sok látnivalóval. Azután úgy megfürészti napfényben a szétszórt tanyákat, hogy azok valósággal belefáradnak a gyönyörűségbe. A városi tülekedésből, marakodásból ide ugyan nem hallatszik semmi. Égen és földön nyugalom, béke, csend.

Csak a tanyai iskola a kivétel. Annak minden porcikája reszket az izgalomtól. Hogyne reszketne, mikor olyan nagy esemény van készülőben! A minisztériumból várnak valakit. Valami hatalmas urat. Senki sem tudja Tatárhalmon, hogy miért jön? Egyesegyedül a tanítókisasszonyt avatták be a titokba. Az meg hallgatag természetű és kegyetlenül őrzi a rábízott titkot. Annyi azonban kiszivárgott a nép közé, hogy a miniszternek egyik igen kedves embere jön látogatóba.

Az iskolában egyebet sem csinálnak, mint szakadatlan készülődnek a ritka ünnepnaphoz. Most tanulják a köszöntést:

— Isten hozta a méltóságos urat!

Néhány százszor elmondta ugyan már a hat osztály együtt, de még mindig akad símítanivaló rajta.

—A jó Isten áldjon meg, fiam, — kérlelte a kisasszony Darázs Miskát, — ne ordíts úgy, mintha szíjat hasítanának a hátadból. Hiszen nem süket a méltóságos úr!

Majd szigorú parancsot osztogat a tanítónő. Szombaton reggel mindenki húzza fel az ünneplő ruháját. Hozzon mezei virágot. A mosdásról el ne felejtkezzék. Jaj annak, aki el mer késni! Az ünneplőruha emlegetése nagy szöget ütött a második elemi osztályt taposó Kiss Peszkó fejébe. Nem hagyhatta szó nélkül.

— Kisasszony, kéremszépen, nekem sem égen, sem földön nincs több ruhám, mint amelyik most rajtam van. Nem haragszik meg a méltóságos úr, ha az ünneplőmet nem húzom fel? Nem lesz baj belőle?

A tanítónő különben még olyan jelentéktelennek látszó dolgokra is gondol, ami másnak tán sohasem jutna az eszébe. Megeshetik, hogy a vendég azt kérdezi valamelyik gyerektől, hogy szeret-e iskolába járni? Irtózatos volna, ha akadna olyan vakmerő, aki azt merné válszolni, hogy: nem! Ez az óvatosság Darázs Miska miatt ajánlatos, aki nem csinál titkot abból, hogy a kanászságot sokkal magasabbra becsüli az iskolai pályafutásnál.

Máskor ilyenkor a vizsgai előkészület tartja izgalomban a lelkeket. Most azonban semmivé zsugorodik a vizsga ahhoz az eseményhez képest, hogy a miniszter legkedvesebb embere jön látogatóba. Kiss Peszkó már látta álmában. Csuda szépszál ember! Olyan bajusza van, mint a csutorásdűlői öreg számadónak és olyan kopasz, mint a rekettyési tanító úr!

Őméltósága szerencsésen megérkezett. Az állomáson a polgármester fogadta. Az ő vendége. Úgyis vele kell először megtárgyalni ezt az iskolaügyet. Mert újat akarnak építeni. Igen ám, de szegény az állam. Nem adhat többet, mint a feleköltséget. Hát a másik felét is viselnie kell valakinek. Ez a valaki pedig nem lehet más, mint a város. Igaz ugyan, hogy neki sem áll jól a szénája, de ezt a kis költséget majd kibirja valahogy. Nem szakad meg bele. Az állam, meg a város szépen, testvériesen összefognak és felépül a tatárhalmi iskola. No, de előbb körül kell ott nézni. Jobb, ha az ember saját szemével látja a dolgot, mint holmi irka-firkából.

Szombaton reggel két tüzes sárkány toporzékolt a polgármester háza előtt. A díszfogaton a parádéskocsis mellett büszkélkedett a díszruhás hajdú. Őméltósága Pesten sem járhat különb fogaton, mint a mienk, — magyarázta hallatlan büszkeséggel a parádéskocsis.

Azután elindultak. Nekivágtak a tanyavilágnak. Valósággal repültek. Egyik-másik tanyai ember, amikor látta a város fejét az idegen úrral, aggodalmaskodott egy kicsit.

— Megint készül valami. Vagy háború, vagy adóemelés!

A fogat megállott az iskola előtt, amelyet úgy felvirágoztak, hogy olyan volt, mintha egyetlen, óriási mezei virággá változott volna át.

Az iskolateremben halálos csendben volt eddig együtt a hat osztály. Mikor beléptek a vendégek, mint a menydörgés szava zengett:

— Isten hozta a méltóságos urat!

Kiss Peszkót ekkor érte a keserű csalódás, mert őméltóságára még az édes testvérje sem foghatja rá, hogy csuda szép-szál ember. Bajusza is hitvány-valami a csutorásdűlői számadóéhoz képest. Még beszélni sem érdemes róla. Csak a kopaszságot illetőleg teljesedett be valamennyire az álom. De ez sem teljesen.

Darázs Miskát érte legelőször a kitüntetés, hogy megszólítással tüntették ki.

— Hogy hívnak, fiam?

— Darázs Mihálynak.

— Szeretsz-e iskolába járni?

— Borzasztóan, — válaszolt nagyot nyelve Miska.

Ebben a pillanatban Kiss Peszkó magasra emelte az ujját, jelezve, hogy sürgős mondanivalója van.

— No, mit akarsz kislányom?

— Azt akarom mondani, hogy Miska nem szeret ám iskolába járni, de a kisasszonynak megigérte, hogy ezt mondja, ha teccik kérdezni.

— Ez a legkofább kofa az iskolámban, — mentegetődzött fülig pirulva a kisasszony.

— Oh kérem, végtelen kedves ez a kis csatra, — szólt megnyugtatásképpen a hatalmas vendég. — Hanem most már hadd menjenek ki a gyermekek az

udvarra. Mi meg sorra nézzük az épületet. Ugy-e, polgármester úr?

Töviről-hegyire alaposan megvizsgáltak mindent. Mikor a szemleútról visszajöttek: az iskolások egy része az udvaron játszott, énekelt, futkározott; a másik rész meg, a nagyobbik fiúk: az eresz alatt álldogáltak. Őméltósága ehhez a csoporthoz csatlakozott. Amint ezt Kiss Peszkó meglátta, azonnal ott termett. Az édesanyja a lelkére kötötte, hogy ott legyen a méltóságos úr nyomában és figyeljen minden szóra, amit mond, mert ki tudja, hogy láthat-e több ilyen nagy urat életében? Peszkó tehát nem tett mást, mint engedelmeskedett az anyai parancsnak.

— Hát ha meglesz a vizsgád, hova mégysz? — hangzott a kérdés az egyik fiúhoz.

— Kanásznak.

— Mennyi a bére itt egy kanászgyereknek?

— Az attól függ, hogy mitől függ. Kanásza válogatja.

— Dehát mégis?

— Hitványabb kevesebbet, az életrevalóbb többet kap.

— És te mennyit kapsz?

— Andrásnapig van három mázsa búzám, egy mázsa árpám, egy választási malacom, egy pár csizmám, meg tíz pengőm.

— Elmennél-e inasnak a városba?

— Dehogy mennék. Ha egyszer kanász lehetek a tanyán, csak van jó dolgom, hogy nem mék inasnak.

Ez a beszélgetés már olyan kedvesen folyt, hogy a társaság lelkéből végképpen elszállt a nyugtalan-

ság. Kiss Peszkó annyira nekibuzdult, hogy a tanácsos úrnak libapásztori élményeiből óhajtott egyetmást elmesélni.

— Jól van, gyerekek! Örülök, hogy itt lehettem közöttetek. Mondjátok meg otthon, hogy új iskolát épitünk. Uj várat a magyarságnak, templomot néktek, szüleiteknek és a tatárhalmiaknak!

Mikor idáig ért, Kiss Peszkó felnyujtotta az ujját magasra, feltekintett és az ereszalatti fecskefészek felé mutatva kiáltotta:

— Ni, ni! A kis fecske kidugta a fejét a fészekből!

A híradásra valamennyi gyerek odanézett. És elfelejtkeztek az előkelő vendégről, a polgármesterről, az ünnepnapról, meg az egész világról és ujjongva harsogták:

— Ni, a kis fecske! Ni, a kis fecske!

Persze, a tatárhalmi kis fecske sem látott még méltóságos urat. Hogyne dugta volna ki a fejét a fészekből. Ez csak természetes!

— Várja az anyját! — szólt az egyik fiú.

— Csakugyan, várja az anyját! — tapsolt örömében őméltósága.

— Ni, a másik fészekből is kidugta a fejét a kis fecske! — ordította magából kikelve Darázs Miska. — Jaj, tessék már nézni! Ahun-e a kis fecske!

Hirtelen berepült az eresz alá az anyafecske.

— Itt az anyja! Itt az anyja! — hangzott mindenfelől.

— A polgármester eddig hallgatott. Mot átvette a szót.

— Ha felépül az iskola: fecskefészekről én gondoskodom!

— De a költség másik fele az államé lesz. Nem engedhetjük, hogy annyi minden baj szakadjon a szegény város nyakába, még a fecskefészek is! — szólt derült lélekkel a miniszter legkedvesebb barátja.

És amint így tréfálkoztak, a gyerekek tovább gyönyörködtek a fészekben, meg a kis fecskében. Alig vették észre, hogy az iskola elé állott a fogat és már repíti is az urakat a város felé.

— Milyen szép ez a Tatárhalom!

A határnak valamennyi fűszála mind dalolni szeretne, olyan jókedve van. Mezei virágok színpompás ruhában kacérkodnak. Búzaföldek édes terhük alatt roskadoznak. A nap meg-megáll az égboltozaton. Azután úgy megfürészti napfényben a repülő fogatot és abban őméltóságát, meg a polgármestert, hogy valósággal belefáradnak mind a ketten a gyönyörűségbe.

Kiss Peszkót is megkérdezték otthon, hogy mi történt az iskolában?

— Hát az történt, hogy sok minden történt, — újságolta Peszkó. — Azután megint az történt, hogy ott volt az iskolában a méltóságos úr és amikor az eresz alatt állottunk, hát... hát... kidugta a fejét a kis fecske!

Lakodalmi könnyek.

Régi írásaim között — vagy húsz esztendővel ezelőttről — találom ezt a feljegyzést: Lakodalmi könnyek. Ennyi az egész.Sem több, sem kevesebb. A történet azonban olyan tisztán él a lelkemben, mintha tegnap történt volna.

A külső-Ferencvárosba hívtak lakodalomba. Szegény, gyári munkás volt a vőlegény; szegény, munkásleány a menyasszony. A gyárban ismerkedtek össze. Megszerették egymást és miután semmi akadály nem gördült elhatározásuk elé: beiratkoztak. A Kálvin-téri templomban hirdettük ki őket. Én voltam az esketö pap. Ezen a réven jutottam a meghíváshoz, amelyet elfogadtam és az egyszobakonyhás hajlékban pontosan megjelentem. Korán érkeztem, így kedves alkalom nyilt arra, hogy a házigazdával közelebbről megismerkedjem. Zordtekintetű, mogorva férfi volt. Amint a vendégek jöttek, egyik a másik után: ő mindenkihez egyformán kedves volt, vagyis senkihez sem volt kedves. Úgy látszik, már ismerték ezt a jó tulajdonságát, mert a vendégkoszorú a legtermészetesebbnek találta a hűvös fogadtatást.

Mielőtt hozzáfogtunk a vacsorához: beszélget-

tünk. Hol erről, hol arról. Meglehetős vontatottan indult a társalgás. Lassanként kezdtünk fölmelegedni. Elmondtam, hogy délután temettem. Szegény, özvegyasszony állott a koporsó mellett, négy kis árvájával. A megrendítő látvány mélyen megrendítette a gyászoló gyülekezetet. Mindenki sírt: férfiak, nők, rokonok, idegenek. Egy szem sem maradt szárazon.

Amikor idáig értem előadásomban, házigazdánk, Kovács úr belevágott:

— Ha én ott vagyok: nem sírok. Nekem már nincsenek könnyeim. Elfásultam, közönyössé lettem. Asszonyfélénél még csak megjárja a sírás, de embernek sehogysem áll jól.

— Én ezt nem mondanám, — válaszoltam. — Mindig sajnáltam azokat, akiknek már nincsenek könnyeik. Istennek egyformán drága ajándéka az öröm és a könny. A világ akkor lesz szomorú, ha a bánat megmarad, de a könnyek eltünnek. Szerencsére ez sohasem következhetik be. Különben láttam már olyan lakodalmat, ahol vidám öröm ragyogott az arcokon és egyszerre úgy hullott a könny, mint a záporeső.

A mindig nagyhangon, szinte kiabálva beszélő házigazdám nem akarta ezt elhinni. Legalább ezt következtettem az észrevételéből:

— Ilyen lakodalmat szeretnék már egyszer látni. Furcsa lehet! Lakodalom és sírás!

Leültünk a vacsorához. Kovács úr szembe került velem. Kovácsné asszony a konyhán foglalatoskodott. Roppant jó hangulat uralkodott. A dikciózást nekem kellett megkezdenem. Meghallgatták. Nem mondhatom, hogy különösen lelkesedtek volna. Utá-

nam felállott a társaságból valaki. Idősebb ember. Rokonféle. Egyszerűen, meghatóan, kedvesen beszélt. Elmondotta, hogy a lakodalom akkor szép, ha a fiatalok szeretik egymást. A szeretet ad boldogságot. De milyen öröm volna itten, ha a szeretetre áldását adhatná a menyasszony édesanyja. Milyen boldog lenne szegény, ha gyönyörködhetnék kedves leányában! Majd szólott az anya nélkül felnőtt menyasszony hányt-vetett életéről. A csapásról, mely akkor szakadt reá, midőn az édesapja is meghalt.

A szomorú történet hallatára felcsillantak a könnyek. Az asszonyok kezdették el és a férfiak folytatták. Megérkeztek a lakodalmi könnyek! Csak a házigazda tartotta magát keményen. Olyan volt, mint a szobor. Még az sem hatotta meg, mikor a szónok arról emlékezett meg, hogy a vőlegénynek sincs senkije a világon: úgy, hogy két árvább lelket gondolni sem lehetne, mint az ifjú pár.

Kovács úrra még az ellensége sem mondhatná, hogy túlérzékeny természetű. A beszéd alatt egyszer felém fordult és meghatottságának ekként adott kifejezést:

— Hát bizony! Ez így van!

Közben a dikciózó rokon elérkezett beszéde végéhez. Befejezésül elmondotta, hogy ez a lakodalom idegen ember házában van. A vőlegény jólelkű munkavezetője: Kovács úr, a csupaszív ember, nem engedte, hogy az esküvő lakodalom nélkül muljon el. Mindnyájan az ő vendégei vagyunk. Az örömünnepet neki köszönhetjük, amiért megáldja az Isten. Ebben a rideg, szívtelen világban megmutatta, hogy meleg szíve van. Nem rokona ugyan sem a vőlegénynek, sem

a menyasszonynak, mégis úgy nézünk reá, mintha ő volna ennek a két szegény árvának az édesapja.

Kovács úr erre elővette tarka zsebkendőjét. Nagy, nehéz könnycseppek hullottak a szeméből. Olyan nagyok és nehezek, hogy ritkaságszámba megy. Zokogott, mint a gyermek.

Mindnyájan éljeneztünk és Kovács urat éltettük.

Kezet akartam szorítani vele. Nem lehetett: a zsebkendőjével és hulló könnyeivel volt elfoglalva.

Na, megálljon csak, Kovács úr! — gondoltam magamban. Hát illik így becsapni az embert? Azt gondoltuk, hogy maga valami zord, mogorva ember, és ilyen szíve van? A két árvának lakodalmat csap. Összehív ennyi népet. Megtraktál bennünket. A leíke csupa öröm, hogy ezt tehette. És mégis: adja itt a keményszívűt. Meg, hogy nincsenek könnyei. Illik ez? Mérgesen, kiabálva beszélt velünk, a végén pedig sorra ríkat itt mindnyájunkat.

Ezek a gondolatok foglalkoztattak. De nem szóltam egy szót sem. A világért sem.

Átestünk az elérzékenyedésen. Ekkor gyönyörű ének hangzott fel az udvaron. Az iparosdalárda hangversenyezett a fiatalok tiszteletére. A vőlegény barátai jöttek el. A dal szállt-szállt fel hozzánk, a második emeletre. Kovács úr hallgatta, hallgatta. Majd mérgesen kifakadt:

— Miért jöttek ezek ide? Miért csavargatják a szívemet ezzel a nótázással?

A dal elhangzott. A földszinten, az első emeleten és második emeleten — mindenütt — a dalárdáról beszéltek. A lakodalmas házban megjelent a karnagy és a barátok nevében üdvözölte a boldog párt. Azt

kívánta, hogy csak az örömet ismerjék meg és soha könny ne csillogjon a szemükben. Mert ahol a könny: ott a bánat.

Erre a jókívánságra nyomban válaszolt a házigazda. Tiltakozott az ellen, hogy a fiatalok ne ismerjék a könnyeket. Mert az öröm és könny egyformán Isten ajándéka. A világ akkor lesz szomorú, ha a bánat megmarad, de a könnyek eltünnek. Szerencsére ez sohasem következik el. Látott ő már olyan lakodalmat, ahol vidám öröm ragyogott az arcokon és egyszerre úgy hullott a könny, mint a záporeső. Azt kívánja, hogy az ifjú pár a bánatot is megismerje, mert anélkül nem leht igazi boldogság a földön.

Kovács úr dikciója — úgy tetszett — közeli atyafiságban állott azzal, amit vacsora előtt mondottam. Kezet szorítottam vele.

— No, úgy-e, hogy lakodalomban is lehet sírni? — kérdeztem.

— Lehet! Lehet! Ki mondta, hogy nem lehet?

A vendégek lelkesülten gratuláltak:

— Gyönyörűen beszélt Kovács úr!

Felesége pedig, a fáradhatatlan Kovácsné asszony, határtalan büszkeséggel nyilvánította legmagasabb megelégedését:

— Még a pap sem beszélhetett volna szebben, mint kedves apjukom!

Az igazi Szabó János.

A familiában Zápor Mihályné a legöregebb asszony. Mikor a búbos kemence mellett üldögél, olyan, mintha tévedésből felejtették volna itt a földön. Közel jár a kilencvenhez. Talán ez az oka annak, hogy nem ragaszkodik nagyon az élethez. Kívánsága sincs. Legfeljebb az az egyetlenegy, hogy menyasszonyi ruhában láthassa meg a dédunokáját. Miután pedig másfél esztendő mulva — remélhetőleg — meglesz a lakodalom: ezt a kis időt szeretné még a rokonság körében tölteni. Hanem a multkorában úgy látszott, hogy kútba esik a reménység. Minden porcikája fájni kezdett, a lélekzete meg el-elakadt. Az orvos sem biztatta sok jóval a hozzátartozóit. Megüzente hát a parókhiára, hogy ha véletlenül meghalna: milyen legyen a temetése. Az a kívánsága, hogy maga az öreg nagytiszteletű úr búcsúztassa el, mert különben nem lesz igazi nyugodalma a földben. Igen ám, de az öreg pap fürdőn van és a helyettese úgy tudja, hogy csak néhány hét mulva jön haza. A kívánság így nem teljesülhet. Legjobb lesz várni azzal a meghalással. Zápor Mihályné ezt választotta. Nyomban kijelentette, hogy majd tartóztatja magát addig, míg haza nem érkezik a nagytiszteletű úr. Ugy is tett. Mire azon-

ban eltelt a kiszabott idő: meggyógyult. Semmi baja nem maradt más, mint a kilencven esztendő. Ezen pedig bajos változtatni.

De milyen jó, hogy nem halt meg! Mi lett volna nélküle Szabó Jánosból, az unokaöccséből?

Ez a Szabó János arról nevezetes, hogy övé a Kucorgó-csárda, amelyik emberemlékezet óta szolgálja a tiszai kompon jövő-menő emberiséget. A nagy árvízkor életveszedelemben forgott a csárda, de ezt a csapást hamar kiheverte. Hanem most olyan megpróbáltatás szakadt rá, hogy aligha lábol ki belőle. Ehhez a nehéz ügyhöz kellett a segítség.

Irást hoztak a városházáról. A csárdásnak küldték. Rajta volt a neve. Nem lehet szó tévedésről. Végigolvasta. Mire elérkezett a végére: kiverte a veríték a homlokát. Olyan sápadt lett, mint akire szörnyen ráijesztettek. Hogyne! Azt követelik tőle, hogy az italmérési joga miatt igazolja magát. Vigyen fel az első emeletre, az ötvenes szobába egy csomó okmányt. Csatolja hozzá az édesapjának, meg az öregapjának a keresztlevelét.

Hát van olyan okos ember a világon, aki megtudná mondani, hogy mikor született az öregapja és hogy kik voltak a megboldogultnak a szülei? Illik az, hogy ezzel az eljárással megzavarják a halott síri nyugalmát? Legalább, ha ismerte volna! De nem ismerte. Kisgyerek volt, amikor meghalt szegény. Azóta sok idő telt el. A família öregjei sincsenek életben, akik valamit csak mondtak volna róla. A csárdás akárhogy töri a fejét, nem tud többet, minthogy Szabó Jánosnak hívták. Ez pedig édes-kevés. Már mindegy. Benne van a bajban. No, majd sorra

járja az atyafiságot. Valamelyik rokon majd csak ad egy kis útbaigazítást.

Hiábavaló volt azonban minden töredelem.

Végső reménységének maradt az öreg Zápor Mihályné.

Feldúlt lélekkel sietett hozzá. Elpanaszolta a baját. Különösen az fájt, hogy a saját édes öregapja miatt zúdult rá az újabb veszedelem. Még megéri, hogy bezárják a Kucorgót. Akkor aztán mehet koldulni a családjával. Azért jött, hogy felvilágosítást kérjen.

— Hát édes fiam, — szólt az öregasszony, — ha élne öregapád: olyan százesztendős lenne most. Vagy száztíz. Vagy még több.

— És hogy hívták a szüleit?

— Arra már nem vélekszek. Az édesapját bizonyosan Szabó Jánosnak hívták. Miért hívták volna másnak? Szép név az!

— Szép ám! — ismételte a csárdás.

— A te fiadat hogy hívják? Nem is tudom.

— Azt is Szabó Jánosnak hívják.

— Látod, fiam, öregapádéknál sem volt másként. Mindenütt úgy van ez. A fiatal Szabó Jánosnak az apja: az öreg Szabó János.

— És az édesanyjának mi volt a neve?

Azt már igazán nem tudom. Megállj csak! Tudom. Fiatalasszony koromban meghívtak egyszer Zsuzsánna estéjére. Hajnalig daloltunk. Sohse felejtem el.

— Akkor Zsuzsánna volt.

— Az. Ha ugyan nem: Juliánna. Alig hiszem,

hogy tévedek. Csak azt nem értem, hogy kinek juthatott eszébe öregapád a városházán?

— Feljelentett valaki.

— Kicsoda?

— Nem tudom. Alig gondolok másra, mint a Kutyanyaki-csárdásra. Az olyan irígy, komisz ember. Mérges rám, mert a tanyai népek, csakúgy, mint a városi előkelő urak a Kucorgót tisztelik meg és nem az ő csárdáját.

— Oh, a rosszlelkű! De azért lehet, hogy nem ő csinálta ezt a galibát. Nem ártott volna a gátőrt: Száraz Mihály sógort is megkérdezni.

— Megkérdeztem. Azt mondta, hogy az illetőség miatt kell a keresztlevél. Bizonyosan ő sem tudta.

— Hát a mezőőr mit mondott, aki az írást hozta?

— Az csakúgy félvállról válaszolt. Hogy a miniszter követeli. Meg akarják tudni, hogy az öregapám nem idegenországbéli volt-é?

— Idegenországbéli? — jajdult fel Zápor Mihályné. — Hogy tik idegenországbéliek volnátok? Szegény öregapád! Megütné a guta, ha élne. Hogy idegenországbéli! Mikor a túri vásárnál tovább soha életében sem járt. Eredj be a parókhiára. Egy percet sem várj tovább. Mondjad meg a nagytiszteletű úrnak, hogy tisztelem és az a kérésem, hogy ha véletlenül meghalnék: legyen szíves és ő búcsúztasson el. Azután panaszold el a bajodat.

Szabó János csárdás engedelmeskedett. Az öregasszony azonban még egyszer utána szólt:

— Lehet ám, fiam, hogy Szabó Ferenc volt az öregapád édesapja.

Az egyház támogatásával megindult a kereső

munka. Hanem egy bajból lett három, mert három Szabó Jánost találtak az öreg anyakönyvben.

Az egyik: 1830-ban született. Apja: Szabó János, anyja: Dudás Zsuzsánna.

A másik: harminckettőben. Apja: Szabó Ferenc, anyja: Bodag Juliánna.

A harmadik: harmincötbeli. Apja: Szabó János, anyja: Kerek Tóth Zsuzsánna.

Ki legyen az az okos ember, aki eltalálja, hogy a három közül melyik az igazi? Majd Zápor Mihályné! Abban van a bizodalom!

Mindez a herce-hurca megviselte a csárdást. Még olyan kifakadásra is vetemedett mérgében, hogy ezt tudva jobb lett volna, ha meg sem születik az öregapja. Az öreg Záporné azonban más véleményen volt.

— Hála Istennek, hogy három Szabó Jánost találtatok, — mondotta. — Sokkal jobb ez így, mintha egyre sem akadtatok volna. Mert háromból mindig lehet választani egyet. Hallgass rám, fiam. Válaszszad ezt a harmincast.Jó lesz az! Miért ne lenne jó? Megfelel az neked. Nyugodjál bele, hogy a dédnagyapád: Szabó János, a dédnagyanyád pedig: Dudás Zsuzsánna.

— De mi lesz akkor nénikém, ha a miniszter nem nyugszik bele és azt találja mondani, hogy a harmincötös az igazi?

— Mi lesz? Valami majd lesz. Honnan tudjam én azt előre? Ne gondolj te a miniszterrel. Ha én nem tudom, meg te sem tudod, hogy ki volt az öregapád: ugyan honnan tudná a miniszter? Ha még százszor

akkora esze is van, mint amekkora van. Azután: mink sem kíváncsiskodunk az ő atyafisága után: ő is hagyjon békét a mienknek. Magyar ember volt a nagyapád. Halála után nem keresztelhetik el sem tótnak, sem oláhnak, sem rácnak. Ha pedig nem hiszik el: írással fel engem tanúnak. Megesküszöm az Isten előtt, hogy a túri vásáron túl soha nem járt semerre szegény, nyugodjon.

Ezek után nem maradt más hátra, mint szépen belenyugodni abba, hogy a harmincas az igazi, akinek a keresztlevelét kiváltotta a csárdás és egy csomó más írással bevitte a városházára. Onnan elküldték Szegedébe. Onnan meg — bizonyosan — eljuttatták a miniszterhez. Nemsokára visszajött a paksaméta. Mindent jóváhagytak. Italmérés, illetőség: rendben. A harmincas Szabó Jánost is elfogadta a miniszter a csárdás öregapjának.

A nehéz ügy ezzel közmegnyugvásra intéződött el.

Senkinek nem maradt tövis a lelkében.

Zápor Mihályné azonban, rövidesen a jóváhagyás után, régi, öreg, szakadozott bibliát talált a padláson. Mindenféle feljegyzés volt az első oldalán. Elhívatta a csárdást, hogy olvassa el, mert pápaszem nélkül nem látja. Az övé meg eltört. Erre a kis időre, ami még hátra van: nem érdemes újat venni. Ekkor derült ki az igazság, hogy a három közül az egyik sem az igazi. A csárdás nagyapja huszonötben született. Apja: Szabó Bénjámin, anyja: Kása Terézia.

Már mindegy.

A felfedezés után az öregasszony lelkére kö-

tötte a csárdásnak, hogy nyugodjon bele a változhatatlanba és valahogy meg ne felebbezze az ügyet.

— Dehogy felebbezem! — erősködött a csárdás. — Hanem amíg élek — hálából — ezt a harmincas Szabó Jánost tartom az öregapámnak. Mert ő húzott ki a bajból. Azután meg: ha a miniszternek jó, miért ne lenne jó nekem is?

Árva Péter húsvétja.

Hűvös őszi reggelre — virradóra síró, csenevész porontyot talált a kisbíró a Kádárék portája előtt és hivatalbéli férfiúhoz illendően, mint legméltóbb helyre: a községházára vitte be, ahol a jövevény érkezése általános riadalmat keltett. Senkisem tudta, még csak nem is gyanította, hogy ki lehetett az a szívtelen anya, aki ilyen szörnyűségre mert vetemedni. Az az egy bizonyos, hogy nem falubéli volt. Már mindegy. Megvan a baj. Sokat okoskodni nem lehet rajta, már csak azért sem, mert a vendég teljes torkaszakadtából ordított. Hát most mutassa meg az előljáróság, hogy mekkora a bölcsesége. Meg is mutatta! A kupaktanács — izgalmas tárgyalás után — úgy határozott, hogy a falu becsülete mindennél előbbvaló és éppen ezért nem adják be lelencnek, hanem majd felneveli a falu. Szomorú volna, ha egy ilyen csöppség éhen halna. Mindjárt beosztották szépen, igazságosan, hogy: mikor, melyik famíliának lesz a vendége? Először a gyermektelen házaspárok örvendezhettek benne. Azután jöttek az egykések. Mindegyiknél egy-egy hónap a határidő. Akár tetszik, akár nem: bele kell nyugodniok. Miután pedig név nélkül nem élhet senki a világon, ezért erről is gondoskodott a kupaktanács.

— Szegény árva! Milyen név illetné meg legjobban? — kérdezte az egyik hivatalos férfiú.

— Már meg is mondtad, — vágott közbe a másik. — Árva lesz a neve.

Ebben egyhangúlag megállapodtak. Valamint a keresztnévben is, amely — a község bírája iránti tiszteletből — nem lehet más, mint: Péter.

Igy kezdődött meg Árva Péter földi vándorlása. Egyik háztól vetődött a másikhoz, mindaddig, amíg kézhez nem kapta az oklevelét, mely igazolta, hogy a négy elemit sikeresen végigharcolta. Ettől kezdve a maga kenyerén élt és nem szorult az Isten nevében kapott, sokszor keserves falatra. Kanásznak szegődött el. Ide-oda vetődött. Egyszer jó, máskor rossz sora volt. Igy haladt az idő és alig vette észre, hogy már a huszadik esztendejét tapossa, amikor a tüdeje — minden igaz ok nélkül — megunta a szolgálatot és okoskodni kezdett. Fogyott, fogyott szegény Árva Péter, már csak hálni járt bele a lélek. Mikor a gazdája látta, hogy a bajára nincs elég tudomány a faluban: beküldte a városba. Ha ott sem segíthetnek rajta, akkor nincs segítség.

Virágvasárnap került a kórházba, ahol egy: sóhajoktól terhes, betegszagú teremben vetették meg az ágyát. Sajgott a szíve, hogy husvétkor nem ünnepelhet otthon. Harmadnapra meg odaült az ágya szélére a halál és hiába tessékelte kifelé: nem tágított. Neki Árva Péter kell! Pedig találhatott volna elég öregembert a kórházban, aki szeretett volna meghalni. Hiába. Ámde Péter sem engedte,

hogy olyan könnyen legyűrjék. Igy azután farkasszemet néztek egymással. Ő, meg a halál.

Nagypéntek reggelén sorra kérdezte az ápoló a súlyos betegeket, hogy ki akar haza levelet írni, az otthoniaknak boldog ünnepet kívánni? Péternek a keze már félig a halál kezében volt. Ő már nem gondolhat levélírásra. De ugyan kinek is írjon? Ki törődik ő vele? Nincs senkije.

— Hát hogy lehet az? — érdeklődött az ápoló.

Péter erre suttogó, rekedtes hangon elbeszélte az élete történetét.

Az ápoló végighallgatta és még abban az órában elújságolta a portásnénak. Az meg nyomban tisztába húzta az egyik párnáját és bevitte a falu árvájának.

— Ezt a párnát valamelyik jó lélek küldte a faludból, fiam. Azt üzeni, hogy mielőbb gyógyulj meg. Ha husvétra nem mehetnél haza: pünkösdre nagyon várnak.

— Nénémasszony, ugyan mondja meg, hogy ki emlékezett meg rólam?

— Nem mondhatom meg. Titok.

— Oh, maga ajándékozza ezt nekem! Tudom. A falumban kinek jutnék az eszébe?

A portásné csodálatos melegséget érzett a szívében. Sietve felöltözött és elment a templomba. Éppen arról szólt a prédikáció, hogy a mi Urunk mennyit szenvedett a keresztfán. Kemény, durva fából volt a halotti ágya, feje alá nem jutott párna. A portásné úgy zokogott, hogy azt hitte: valamennyi könnyét elsírja. De amikor arra gondolt, hogy a Péter feje alá tett párnát az Ur Jézus feje alá tette: akkor a

könnye mind felszáradt és mennyei béke szállt a lelkébe.

Péter árvasága az alorvos úr előtt sem maradhatott titok. Nagy fejtörést okozott neki, hogy mivel kedveskedjék a betegnek? Ekkor jutott eszébe az az egyfedelű ezüstóra, amelyiket még diákkorában kapott a tanítványa apjától. Régi óra, öreg óra, de a szeretet megaranyozza.Nagyboldogan vitte be a kórterembe. Leült a Péter ágya szélére. Vigasztalgatta, hogy hamarosan könnyebbre fordul az állapota. Majd megpróbálkozott azzal, hogy elmondja a délelőtt hallott prédikációt: hogy az Ur annyira szerette ezt a bűnös világot, hogy meghalt érette a keresztfán és hogy ha mindenki Őt követné, akkor ez a világ nem lenne siralom-völgye, hanem itt lenne a mennyország.

A betegek áhítattal hallgatták az Igét. Az alorvos pedig mindegyik beteghez odament, mindegyikkel kezet fogott és úgy érezte, hogy az Ur követségében jár.

Husvét szombatján a sebész-főorvos, szokatlan időben, a délelőtti órában hazasietett. Elküldte a cselédjét a kertészhez, hogy ibolyacsokrot rendeljen és amint kész lesz, mindjárt hozza is magával.

— Ugyan kinek? — kérdezte csodálkozva a felesége. — Nekem soha életében nem hozott egy szál virágot sem, most meg egyszerre olyan sürgős a csokor? Kinek küldi?

— Árva Péternek, — válaszolta szűkszavúan.

A csokor nemsokára megérkezett. A főorvos pedig elrohant, boldog örömtől reszketve. Vitte az ajándékot, mint ifjú szerelmes szokta vinni ifjú menyasz-

szonyának. A portás azt hitte, hogy álmodik, mikor meglátta a csokorral.

— Fiam, Péter, — szólt a szigorú, kemény ember, — ezt a néhány szál virágot a feleségem küldi és azt üzeni, hogy amint jobban leszel: látogass el hozzánk. Ebédre, vagy vacsorára. Na, úgy-e, eljössz?

A halál közben benézett a kórterembe, de amint meglátta a főorvost: visszament a folyosóra. Nem állhatta ezt az embert. Sok tervét hiúsította meg neki. Közben valamelyik beteg odasúgta a másiknak:

— Azt mondják, hogy ennek a fiatalembernek nincs senkije. Oszt itt van! Mennyien jönnek hozzá. Előkelő lehet az atyafisága!

— Meg a protekciója, — válaszolt a másik.

Délután az igazgató úr látogatott el. A csokor már ekkor virágtartóban volt. Az ezüstóra a falon. A portásné párnája a Péter feje alatt. A kórház hatalmas ura zsoltároskönyvet hozott. Majd beszélgetni kezdett. Ismert ő valakit, aki koplalva, küzködve tanult éjjel-nappal, amíg lett belőle valami. Senkije sem volt ennek a bizonyosnak. Ide-oda vetődött. Sokat szenvedett. És elmondta az élete történetét.

— Látod, fiam, én is úgy nőttem fel, mint a falu árvája, mégis itt vagyok, — fejezte be előadását az igazgató és észrevétlenül odacsúsztatott egy tízpengőst a Péter sovány, reszkető kezébe.

— Nagyon szépen köszönöm a nagyságos úr hozzámvaló szívességét, — hálálkodott rekedtes, suttogó hangján, — nem tudom, hogy mivel érdemeltem meg.

— Mindnyájan köszönjük a jóságot, — mondták karban a betegek.

— Akárcsak a templomban lettünk volna, olyan gyönyörűen tetszett beszélni, — bizonykodott az ablak melletti ágyban fekvő öreg beteg.

Mikor magukra maradtak, megint megszólalt az öreg:

— Fiam, én ma este forró levest kapok, de odaadom neked szívesen.

— Köszönöm, bácsikám. Aligha lesz már rá szükségem.

Késő este az ápolóval közölte Árva Péter a végrendeletét. A zsoltárját tegyék az imára kulcsolt kezébe, a párnát a feje alá, a tízpengőt meg küldjék el a községházára azzal, hogy adják oda valamelyik árva gyereknek. Az ezüstórát Nagy Miskának hagyományozza, akivel sokáig szolgált együtt és mindig jó testvérje volt. Az ibolyacsokrot a szíve mellé tegyék.

Most már meghalhat. Hajnalra-virradóra újból hallatszott a rekedtes, hörgésszerű hang:

— Az ezüstórám... A párnám... A zsoltárom... Jaj, édesanyám...

— Félrebeszél, szegény, — mondta valaki.

— Lehet, hogy már az utolsó perceit éli, — gondolta az öreg beteg.

Bejöttek az ápolók. Kivitték. Ott feküdt Péter a halottas-kamrában.

Husvét ünnepére virradt a világ. Valamennyi harang megszólalt a földön. Valamennyi orgona búgni-zúgni kezdett. Valamennyi templomban meg-

zendült az ének. A feltámadás győzedelmi dala, mint diadalmi ének száguldott végig a világon.

A halál híre még aznap eljutott a faluba.

— Szegény Árva Péter! — sajnálkoztak itt a földön, lenn.

— De boldog vagy, Árva Péter! — köszöntötték ott a mennyben, fenn.

A házasság nem semmisül meg.

Hajnalodik. Még nem kelt fel a nap. A város olyan, mintha kihalt volna. Élő lelket alig lehet látni. A Nagyvölgy-utcára is ráborul a csend. Hirtelen azonban egy asszony alakja tűnik fel az utca elején. Alig több negyven esztendősnél, de sokkal öregebbnek látszik. Megtörte az élet. Mellette fiatal leány lépked. Mind a ketten komorak. A leány törülgeti a szemét. Könnyeit szárítja. Egy szó nem sok: annyit nem szólnak egymáshoz. Körülveszi őket a szürkület. Olyan elhagyatott-árváknak látszanak.

Az utca sem különb. Kopottas, rongyos, dísztelen. Félénken húzódnak meg benne az alacsony, nádfedeles házikók. Ahol igazság szerint a gyalogjárónak kellene lennie: ott — hellyel-közzel — egy-egy bánatos tégla díszeleg. Csatakos időben ez is annyira szégyenkezik a világ előtt, hogy belemerül a pocsolyába, amint rá mert lépni valaki. Kerítés hol van, hol nincs. Idehurcolkodott mindenfelől a szegénység.

A Köntös Mihály háza mégis kivétel. Valóságos palota az a többihez képest. Igy is van rendjén, mert előkelő embertől megvárja a világ, hogy adjon valamit a külső fényre. Már pedig Köntös Mihály nem közönséges ember. Mikor bekerült a tanyáról, mind-

járt megtisztelte a közbizalom: városi képviselőnek választották meg. Ott szaval a közgyűléseken és neve belekerül az újságokba. Senkitől sem fél, mert érzi, hogy a földi hatalmasságok közé küzdötte fel magát.

Amikor a Nagyvölgy-utca hajnali látogatói elérték a közéleti vezérember házát: megállottak.

Itt vagyunk, — szólt az asszony. — Mihály bátyádék nehezen keltek még fel. Meg ne haragudjanak, hogy ilyen korán zavarjuk őket.

— Nem olyan emberek azok, — válaszolt halkan a leány. — Gondolhatják, hogy nem mulatságból jövünk. Majd zörgetek.

Erre elkezdte verni a kilincset.

A háziak mindjárt meghallották.

Köntösné félálmosan költögette az urát:

— Apjukom! Hallja? Valaki be akar jönni. Zörgetnek.

— Hallom. Persze, hogy hallom. Nem vagyok süket.

— Hát akkor menjen ajtót nyitni! Bizonyosan meghalt szegény Szalma János sógor. Azt jöttek jelenteni. Miért zörgetnének másért hajnalban? Na, nem vergődik már tovább szegény, nyugodjon.

— Ugyan, hogy mondhatod már, hogy a sógor meghalt? Mikor nagyon jól tudod, hogy mit mondott az orvos. Hogy még két hete van szegénynek. Hát nem halhatott meg!

— De hát akkor miért zörgetnek? Hajnalban! Jaj Istenem! Akkor meg bizonyosan tűz van a közelben.

— Az nem lehet. Annak nagyobb lenne a lármája.

Közben felkászolódott az ember. Nem öltözött fel, hanem csak úgy ment a vendégek fogadására.

— Ki az? — kérdezte nagymérgesen.

— Mink vagyunk, — hallatszott kívülről.

— Ki az a mink?

— Én, meg a lányom.

— Úgy? Tik vagytok? Mindjárt nyitom.

Erre ajtót nyitott. A sógorasszony állott előtte a lányával.

A legelső kérdés Szalma János halálát illetőleg hangzott el.

— Mit hallottatok szegény Szalma sógorról? Él még, vagy meghalt?

— Tegnap este még élt. Az orvos azt mondta, hogy még két hete van.

— No, szegény, akkor még húzza valameddig.

A megnyugtatás igen jólesett. Valamint az a híradás is, hogy nincs tűz a közelben.

— Akkor ne álljatok künn az utcán, hanem gyertek be a szobába.

— Nagyon köszönjük, — felelték mind a ketten.

A hajnali vendégek tisztelettudóan követték a házigazdát, aki bármennyire tisztelte az asszonynépet, de lehetőleg úgy intézte a sort, hogy hasonló esetekben mindig ő menjen elől. A tekintély miatt.

Mikor azonban beléptek a konyhába, a sógorasszony vonakodott bemenni a szobába. Megvárják, míg a sógor felöltözik.

Köntös Mihály nem szokta meg, hogy valaki így merjen vele játszani, azért indulatosan mordult rájuk:

— Ne urizáljatok, hanem gyertek be a szobába. De elurasodtatok!

Beléptek. Illendően köszöntek az ágyban fekvő Köntösnének, aki Szalma János haláláról óhajtott közelebbi felvilágosítást nyerni. Mikor azután meghallotta, hogy még két hete van szegénynek, akkor megnyugodva hálálkodott:

— Hála Istennek! Pedig én már azt hittem, hogy halála hírét hoztátok.

Közben a gazda elhúzta az ablakról a függönyt. Nem egészen, hanem csak félig. A hajnali szürkület beszivárgott az ablakon. Hajnalodott. Most látszott jobban, hogy a leány mennyit sírhatott az éjszaka. Tört a tekintete, sápadt az arca.

— Hát ha már halott sincs, tűz sincs, akkor miért jöttetek, Mari? — kérdezte aggodalmaskodva Köntös Mihály.

— Nagy baj van, sógorom.

— Micsoda?

— Ma volna a lányom esküvője.

— Ennyit én is tudok, mert én volnék tán a násznagyja.

— Azért jöttünk éppen, az esküvő ügyében. Ennek a szegény árvának nincs édesapja. Meghalt. Nyugodjon. Nincs kitől tanácsot kérni. Sógorom meg olyan okos ember és olyan jó volt mindig hozzánk. Azért jöttünk.

— Tanácsért?

— Azért.

Köntös Mihály egy pillanatra sem kételkedett abban, hogy ő okos ember, de azért jólesett a lelkének, ha ezt másnak az ajkáról hallotta. Meglágyult

a szíve és jóságosan biztatgatta a sógorasszonyt, hogy könnyítsen a lelkén és öntse ki szíve bánatát.

Az örömanya hozzáfogott a biztatásra. El-elcsukló hangon ismertette a szörnyű esetet. A leány egész éjszaka annyira törte magát, hogy nem lehetett megvígasztalni. Mindig azt hajtogatta, hogy inkább kútba ugrik, vagy a Tiszába öli magát, de nem lesz annak a legénynek a felesége. Ezért most az a kívánságuk, hogy semmisüljön meg a házasság. Ebben az ügyben fáradtak ide.

A násznagy összeráncolta a homlokát. Nem az első násznagysága a mostani, de ilyen eset még nem fordult elő, hogy az esküvő napján semmisült volna meg a házasság. Ugy látszik, hogy itt alapos vizsgálatra van szükség.

Először azt tudakolta hát, hogy a fiatalember vétett-e valamit az illendőség ellen?

A megszomorodott felek ünnepélyesen kijelentették, hogy nem. Nem is véthetett. Hétfőn ismerte meg a leányt, kedden délelőtt pedig már megkérte. Azóta csak egyszer látták: iratkozáskor. Tanyán lakik és így nincs ideje, hogy mindig a városba mászkáljon.

— És mit mondott, mikor megkérte a leányt?

— Mit mondott? Csak annyit, hogy megkéri és ha nem megy hozzá: belepusztul, mert halhatatlanul szereti.

A násznagy igen megnyugodott, a jó hírt hallva. De volt még kérdeznivalója. Azt óhajtotta tudni, hogy hallottak-e a legényről valami olyanféle izét, amit jobb szerettek volna meg nem hallani?

Az örömanya kinyilatkoztatta, hogy semmiféle

olyan izét nem hallottak. Legfeljebb annyit, hogy a törvénnyel volt valami kis összeütközése. Verekedett. Akkor a törvényszék elé vitték. A törvény azonban nem fogott rajta, mert kiskorú volt. Igy azután ott tartották és igen fínoman bántak vele. Tanították, prédikáltak neki, majd hazaengedték.

— Akkor minden rendben van. A verekedős természet nem baj. Fiatalembertől nem lehet rossz néven venni, ha néha-néha egy kis szórakozást keres.

Elhallgattak. Mindig több világosság szűrődött be a szobába. Milyen jó, hogy az égen nincs külön mécs a szegényeknek és külön a gazdagoknak. Mindenhová egyformán jut a fényből és melegből.

— Ha meg semmiféle olyan izét nem követett el a vőlegény, akkor miért akarjátok, hogy megsemmisüljön a házasság? — kérdezte a násznagy.

— Azért sógorom, mert aszongya az én lányom, hogy nem ismeri a legényt és borzasztóan fél, hogy szerencsétlen lesz mellette.

Köntös Mihály újból összeráncolta a homlokát, amint ezt hallotta. Nyugtalanul tekintgetett hol a kisírtszemű menyasszonyra, hol az örömanyára, hol meg a feleségére. Az arcáról lehetett látni, hogy komolyan fontolgatja az ügyet. A szobában síri csend lett. Majd hangzott az ítélet:

— A házasság nem semmisül meg.

— És miért nem? — kérdezte félénken a menyasszony.

— Azért, mert én nem engedem, hogy megsemmisüljön.

— De ha én nem megyek hozzá: akkor csak megsemmisül.

A násznagy — ezt hallva — atyáskodó hangon kezdte pirongatni a menyasszonyt:

— Szégyeld magad, lányom! Az a fiatalember különben viselkedett, mint te. Mert aszongyátok, hogy hétfőn megismert, kedden már megkért. Látod, nem ismert és mégsem bizalmatlankodott. Még gondolatában sem forgott meg ilyen valami. Te meg azzal jössz ide, hogy szerencsétlen leszel mellette, mert nem ismered. Majd megismered. Lesz rá egy egész élet. Mirevaló ez a komédia? Hajnali szürkületben, az esküvő napján!

— Jaj, de okos ember, sógorom! — ujjongott hirtelenében az örömanya. — Istenem, de irtózatos okos ember! Nem lehet eléggé csodálni az értelmét. Minden szó úgy igaz, amint mondja. A legény egy percig sem kételkedett, a lányom meg bizalmatlan volt hozzá. Hogy nem jutott ez nekem eszembe? Meg arra is hogy nem gondoltam, hogy megismerheti az egész életen keresztül?

— Azért jöttetek hozzám, hogy tanácsot adjak. Megvan a tanács. A házasság nem semmisül meg. Nekem nagyon tetszik ez a fiatalember.

Ezalatt felkelt a nap. Bekukucskált az ablakon és kimondhatatlanul gyönyörködött a társaságban. Milyen szép menyasszony! Milyen boldog örömanya! Milyen bölcs násznagy!

Köntösné eddig hallgatott. Nagy dolog, hogy eddig is birta. De most már nem hagyhatta tovább szó nélkül az ügyet.

— Az én uram szerdai napon ismerkedett meg velem és másnap már ott volt nálunk, hogy megkérje a kezemet. Azt mondotta, — mintha most is halla-

nám, — hogy aszongya: Ha nem adják hozzám Julcsát, belehalok.

Köntös Mihálynak sehogysem tetszett, hogy a felesége így teregeti ki a multat, azért helyreigazításként megjegyezte:

— No, no! Fiatalember gyakran vét az emberi tekintély ellen, ha megzavarta a lány. Később aztán csak nevet az ilyen társasjátékon.

— Azután — folytatta az asszony, — megesküdtünk. Semmink sem volt a világon. És mégis: mire vittük! Itt van ez a ház. A miénk. Magától, úgy-e nem épült föl? Itt van a nyolc hold föld. Ezt sem szórakozásból írták a mi nevünkre a telekkönyvbe, hanem megdolgoztunk érte. Itt van a tehén az istállóban. Ezt sem adták ingyen a vásárban. Azután ott van a sírhelyünk. Ez is elég drága volt, mert a temetőben a legszebb helyen van. Látod! Nem ismertük egymást. És mégis. Saját ház. Saját föld. Saját tehén. Saját sírhely. Kell még ennél több? Még a halált sem úgy nézi az ember, mikor tudja, hogy saját sírhelye van.

— Igazán gyönyörű történet! — örvendezett az örömanya. — Istenem, ha megérhetném, hogy a kedves lányom megtalálja valaha ezt az égi boldogságot. Saját ház. Saját föld. Saját tehén. Saját sírhely.

— Milyen ember különben a vőlegény? — érdeklődött újból a násznagy.

— Szép fekete bajusza van, meg csuda egészséges színe, — válaszolt az örömanya.

— Hát még?

— Olyan sem nem alacsony, sem nem magas növésű.

— Hát a szava milyen?

— Kevésszavú. Mikor a lányomat megkérte, akkor sem mondott többet, csak annyit, hogy megkéri a lányt és ha nem adom hozzá, belepusztul, mert halhatatlan szereti.

— Elég sokat mondott. Már többet nem lehet mondani. Különben: mit locsogjon annyit? Hanem most már menjetek haza, Mari. Készüljetek az esküvőre. Kilencre ott leszek nálatok. De várjatok csak még egy keveset! Valamit akarok tőled kérdezni lányom.

— Tessék Mihály bátyám.

— Azt kérdezem még egyszer: akarod-e, hogy megsemmisüljön a házasság?

— Óh, Isten őrizzen meg attól! — fohászkodott boldogságtól ragyogó arccal a menyasszony. — Hiszen belehalnék, ha megsemmisülne a házasság!

Tavasz a télben.

Ez a történet még abból az időből való, amikor pesti hitoktató voltam, külvárosi kis rongyosokat tanítottam és hónapos szobában laktam. Bizony régen volt! Húsz, meg egynéhány esztendővel ezelőtt, kegyetlen télben, december elején.

Kezemben gyüjtőív. Fényes palota előtt állok. A kapus ajtót nyit. A libériás inas beviszi a névjegyemet és egyszerre csak fény és pompa vesz körül. Ragyogó terembe jutottam, amelyet gyönyörű festmények, csodás alkotású szobrok, drága szőnyegek, mesés értékű régiségek díszítenek. Bármerre tekintek: mindenütt szépséget látok. Az én hónapos szobám valóságos utcai nyomorék-koldus ehhez a káprázathoz képest.

Nem kellett sokáig várnom a palota hatalmas urára. Miután ismert régebbi időből: így nem mint vadidegent fogadott. Szeretetreméltóan üdvözölt. Én pedig, — mielőtt rátértem volna jövetelem céljára, — először a família után érdeklődtem. Megtudtam, hogy mindnyájan jól vannak és most készülődnek éppen valamelyik külföldi fürdőbe, ahol virágok nyílnak, ahol napsugarasabb az élet. A fiúk tanulgatnak. Jövőre már gimnáziumba kerül a nagyobbik. Majd a

festményekről beszélgettünk. Azután a művészetről, irodalomról, majd a tarka-barka, hullámzó életről.

Künn hullt a hó, benn pompás meleg.

A méltóságos asszony éppen abban a pillanatban lépett be, amikor a gyüjtőívért a zsebembe nyúltam.

— Kegyetlen tél van, — szólt, — alig várom már azt a napot, amikor délre utazunk.

— Kegyetlen tél van, — ismételtem. — Irtózatos a nyomor. Naponként látom a borzalmait, hallom a jajkiáltásait. Segíteni szeretnénk a nyomorultakon. Ez a nemes ügy hozott ide.

— Csak nem gyüjtésről van tán szó? — kérdezte a palota hatalmas ura.

— De igen. Kérem méltóságtokat, hogy bármilyen csekély adománnyal jöjjenek segítségünkre. A szeretet ünnepéhez közeledik a világ. Külvárosi rongyos gyerekeinknek örömet akarunk szerezni.

— És mire volna szükség?

— Hát kérem: ruha kell. Sok. Téli kabát kell. Sok. Cipő kell. Nagyon sok. Azután más baj is van. Egyik helyen beteg az édesapa. Másik helyen az édesanya.

A napsugaras délre, boldog verőfényes tájakra készülődők roppant csodálkoztak, hogy olyan szörnyű a nyomor. Nem értik, hogy mi lehet ennek az oka? Majd csodálkoztak, hogy ilyen házalásra vállalkoztam. Különben résztvesznek ők is gyermekfelruházási akcióban. Odaküldik adományaikat. Az egész kerek világot nem láthatják el ruhával, cipővel, télikabáttal.

Künn hullt a hó, benn pompás meleg.

Hirtelen azonban úgy éreztem, mintha vala-

mennyi ablakot kinyitottak volna és a decemberi hideg ebbe a szobába tódult volna be. Fázni kezdettem.

— Sajnálom, — szólt végezetre a méltóságos úr, — hogy hiába fáradt. Nem adhatok semmit. Még csekélységet sem.

— Kérem szépen. Búcsúzásul mégis kérek valamit.

— Tessék.

— Az volna a kérésem, hogy néha-néha méltóztassanak arra gondolni, hogy a gyermekeik rongyosak...

— De kérem! Hogy képzelhet ilyent?

— Oh, tudom én, hogy nem azok. Csak azt kérem, hogy erre gondoljanak. Hogy nincs ruhájuk, cipőjük és csikorgó hidegben lerongyolódva járnak...

— De kérem, hiszen mindenük van!

— Tudom, hogy van. Ez csak kérés most. Képzeljék el őket, amint külvárosi, rosszlevegőjű pincelakásban dideregnek...

De kérem! Hiszen napsugaras délre készülődünk és a fiaink velünk jönnek.

— Mindezt jól tudom. És mégis kérem. Különös kérés! Igen! elgondolni, hogy lyukas a cipőjük talpa, spárgával van összekötve, úgy-ahogy és befolyik rajta a sáros hólé...

— Ugyan kérem! Az én gyermekeim!

— És végül arra kérem méltóságtokat: ugyanakkor majd arra is gondoljanak, hogy ezért a gyönyörű két fiúért úgy koldul valaki, mint egy koldus. Jajgat értük. Az egyik helyen azt mondják: mit alkalmatlankodik? A másik helyen: ajtót mutatnak...

— Ha kedve telik benne: megtehetjük. Megígérem, hogy megtesszük. A társaságunk kitűnően mulat majd rajta.

Elbúcsúztam. Ismét a palota előtt állottam. Kezemben a gyüjtőív. Hullt a hó.

Villamosra ültem. Az Üllői-úti kaszárnyánál leszálltam és gondolataimba mélyedve hazafelé sétálgattam. Körülöttem a pesti forgatag. Hirtelen megfogja valaki a kezemet. Odanézek. Hát egyik külvárosi kis rongyosom mosolyog reám. Vékony, szakadozott kabátban, még rosszabb nadrágban és majdnem mezítláb.

— Honnan teccik jönni? — kérdezte.

— Honnan? Messziről. De olyan hideg volt arra felé, hogy nem birtam tovább. Majdnem megfagytam.

A kisfiú azt hitte, hogy tréfálok. Tiszta szívből kacagott. Hát még, mikor azt beszéltem el neki, hogy fényes palotában jártam, pompás meleg volt ott és mégis akármerre néztem: mindenütt jégcsapot láttam.

A Viola-utcánál faképnél hagyott a barátom. Minden szó nélkül eleresztette a kezemet és berohant az utcába. Utána nézek. Ugyan mi üthetett ehhez a gyerekhez? Egyszer csak hallom a kiáltását:

— Jóska! Gyere hamar! Itt a tiszteletes ur!

Erre a barátságos felhívásra Jóska sem tehetett mást, mint hogy hozzám csatlakozott. Most már hárman haladtunk az Üllői-úton egymás mellett. Jobbról az egyik gyerek, balról a másik. Fogták a kezemet. Pista elmondta útközben, hogy beteg az édesanyja. Ágyban fekszik. A jólelkű szomszédasz-

szony benéz ugyan néha hozzá, de azért nagyon elhagyatott. Az édesapja munkában van egész nap, így nem lehet otthon a beteg mellett, aki mindig azt hajtogatja, hogy bár már meghalna!.

— Pista fiam, — szóltam mély meghatottsággal a fiúhoz, — szorítsad meg a kezemet úgy, ahogy csak tudod. Ne kímélj ám!

Pista nagy szemeket meresztett rám. Persze: ő még nem értette, hogy amikor az ember szívére ránehezedik valami szomorúság: akkor egy szerető kéznek az érintése, vagy szorítása mekkora kincset ér. Megszorította a kezemet. Drága melegség áradt a gyenge kezéből.

Azután Jóskára került a sor. Közölte velem a szomorú hírt, hogy nemsokára meghal az édesapja. Alig van már szegénynek tüdeje. Az édesanyja meg mosni jár. Fáradtan jön haza késő este. A házmester azonban olyan jó ember, hogy akárhányszor meleg levessel kedveskedik a betegnek.

— Jóska fiam, kedves fiam, szorítsad meg a kezemet, — kérleltem a fiút, lehajolva hozzá.

Megtette. Kéz a kézben: így haladtunk az Üllői-úton.

Hazáig kísértek.

Elhatároztam, hogy akárhogy: de ezt a két drága gyereket felruházom. A Pista beteg édesanyjának pedig juttatok valamit.

Egyik nap mult a másik után. A gyüjtés kezdett eredménnyel járni.

A palotában is megváltozott a világ.

Együtt volt a család. A fiúk vidáman moso-

lyogtak, nevetgéltek. A méltóságos asszony azonban reájuk tekintett és elsápadt. Arra gondolt, hogy nincs ruhájuk, cipőjük és csikorgó hidegben, kiskabátban, lerongyolódva járnak...

Máskor meg ebédnél ültek. Az inasok felszolgáltak. A nagyobbik fiú panaszkodni kezdett, hogy nem lehet ezt a meleget kiállani. Miért fűtenek annyira? Ekkor eszébe jutott az édesanyának a külvárosi pincelakás. Milyen borzasztó volna, ha úgy volna!

Majd látta őket rongyosan, spárgával összekötözött cipőben, szakadozott nadrágban...

Ezek a látomások vonultak el a palota urának a lelke előtt is, aki mindig azzal vigasztalta magát, hogy ez nem más, mint idegesség. Nem szabad komolyan venni ezeket a rémképeket. De azért mindig komolyan vette. Különösen akkor volt nyugtalan, midőn arra gondolt, hogy házról-házra jár valaki kéregetni... Mint egy koldus: úgy koldul, hogy az ő fiainak legyen kenyere, meg ruhája. Kunyorál. Könyörög. Hidegben, sárban, fagyban, ködben kilincsel és mindenütt elutasítják.

Egy reggel levelet kaptam. Őméltósága írta. Kér, hogy délben legyek otthon, mert sürgős beszélnivalója van velem.

Aznap délben fogat állott meg a ház előtt. Ő jött. Kezében csomag. Ugy hozta fel a második emeletre, mint akármelyik csomagos postás. Mindjárt az üdvözlés után elpanaszolta, hogy mennyire megzavartam a nyugalmukat azzal a különös kéréssel. Hiába! ideges emberek. Nem lehet csodálkozni rajta, ha a gyermekeiket rongyosan látták. Pedig ezek

csak rémképek voltak. És mégsem volt nyugalmuk. Azért keresett fel, mert azt reméli, hogy így békességet találnak. Mind a ketten. Ő is, meg a felesége is. Elhozta a csomagot, amelyben gyermekruhák vannak. Azonkívül: ing, cipő, zsebkendő, nyakkendő.

Kibontottuk. Egyszerre olyan melegség lett a hónapos szobámban, hogy alig birtuk ki. A ruhákból áradt szét a melegség.

A méltóságos úr megkérdezte ezután, hogy mi történt azóta, amióta náluk voltam látogatóban.

Miután láttam, hogy milyen szeretettel hallgatja: elmondtam Pista és Jóska történetét. Igen meghatotta. Elhatároztuk, hogy a két kis rongyos fiamat — legelőször — ruházzuk fel.

— Hanem kérem, gondoljunk a Pista beteg édesanyjára is, — tanácsolta boldog örömmel a vendégem. — Meg a jólelkű szomszédasszonyra, aki benéz hozzá. A Jóska haldokló édesapját se felejtsük el. A házmesterről is emlékezzünk meg valahogy, aki meleg levessel kedveskedett a szegény betegnek. Ebbe a borítékba pénzt tettem. Bőven futja mindenre. Tessék. Átadom. Csak azt kérem, hogy nekem ezzel a pénzzel ne tessék elszámolgatni. Igen megbántana a tiszteletes úr, ha ezt tenné. Hiszen én most olyan boldog vagyok.

— Tavasz a télben! — mondtam halkan, csendesen.

— Tavasz a télben! — ismételgette őméltósága.

Másnap a hittanórán megparancsoltam Pistának és Jóskának, hogy jöjjenek el a lakásomra. Eljöttek. Ugy rongyosan. Hanem, mikor felhúzták az új ruhát: mintha kicserélték volna őket. Nem lehetett rájuk is-

merni. A ruha úgy állott rajtuk, mintha rájuk szabták volna. Az ing is jó volt. A cipő is.

— Most pedig ide figyeljetek! Holnap elmegyek hozzátok. Mondjátok meg otthon. Addig is tisztelem a szüleiteket.

Lekísértem őket a második emeletről. Mikor elváltunk: addig néztem utánuk, míg el nem nyelte őket a pesti forgatag. Egymás kezét megfogva haladtak. Mikor már nem láttam belőlük semmit: újból visszatértem a hónapos szobámba. Ekkor jutott eszembe az a rég elfelejtett gyermekmese, amelyiket annyiszor megkönnyeztem és amelyik a három árváról szólott. Ez a három árva hazajött a temetőből, az édesanyjuk temetéséről. Senkijük sem volt. Mikor a kapun beléptek: három szegény asszony várta őket. Mindegyiknek jutott egy-egy árva. Ebben a pillanatban — a mese szerint, — örvendező angyali ének zendült meg a mennyországban.

Azt hittem, hogy ez mese. Pedig nem az!

Beléptem a hónapos szobámba. Leültem az íróasztalomhoz. Felséges ének hallatszott be. Angyali ének. A magasból zendült alá. Valahányszor szeretettel vagytok az elhagyatottakhoz, ne felejtsétek el, hogy ünnep van a földön és ünnep a mennyen!

Mihály, meg Kovács Eszti.

Messze a Tiszától, valahol a Dunántúl, csatornát ásott Mihály. Nem magában. Nagy társaságban. Egész sereg földijével együtt. Néhány hónapja tart már a kemény munka. Virradattól-naplementig, szakadatlan. Birkoznak, viaskodnak a földdel, melyet — irgalmat nem ismerve — törnek, zúznak, sebeznek. Csak a vasárnap kivétel. Akkor csend borul a csatornára, ők meg bemennek a közeli faluba. Ki templomba, ki korcsmába.

Mihály azonban nem megy sehova. Ott marad a csatorna mellett. A nyomorúságos, máról-holnapra készült, gorombán összeácsolt kunyhójában. Sem korcsma, sem bál nem kell neki. Pedig mindnyájuk között ő a legfiatalabb. Még nem is nagykorú. Társai váltig biztatgatják, hogy menjen, mulasson egyet. Hiába minden nógatás. Nem megy. Menyasszonya van otthon és mikor eljött ebbe a messzevilágba, megigérte neki, hogy hű lesz hozzá mind a sírig. Amit mondott: állja utolsó leheletéig.

De azért bőven jut az örömből.

Minden héten ír a leány. Mindig ugyanazt írja és Mihály mégsem tud betelni a gyönyörűséggel, mikor végigolvassa.

— Kívánom, hogy friss, jó egészségben találjon levelem és tudatom, hogy mink is mindnyájan egészségesek vagyunk.

Igy kezdődik a levél. Majd következik az érdekesebb rész, hogy mi történt az alföldi városban?

— És tudatom, hogy itthon nem történt semmi különös és nincs semmi újság.

Miután pedig a vőlegénynek tudnia kell, hogy otthon mikor van szép idő és mikor szakad az eső: ezért a menyasszony ezt sem hallgathatja el.

— Jaj, de szép idő van! — írja az egyikben.

— Jaj, de szakad az eső! — írja a másikban.

Mihályt mindez kimondhatatlan érdekli. Hát még, mikor eljut a levél legszebbik részéhez, melyhez semmit sem lehet hasonlítani a világon, mert olyan gyönyörű:

— És tudatom, hogy mind a sírig hű leszek hozzád, sőt még a síron túl is, örökké!

Ilyenkor azt érzi, hogy ő a legboldogabb ember.

Hanem egyszer elmaradt a levél. Várta, várta, hiába várta. Nem jött. Sürgönyt küldött hát a lánynak:

— Tisztellek és tudassad, hogy élsz-e, vagy meghaltál?

A menyasszony nem válaszolt. A nagynénjével azonban levelet íratott.

— Tudatom Mihály, hogy azt üzeni Julcsa, hogy a sürgönyt megkapta és tudatja, hogy él, mert nem halt meg és azt üzeni, hogy ne gondoljál többet rá, mert ő sem gondol rád. Elég baj, hogy így van, de nincs másként és aszongya Julcsa, hogy nem szerethet tovább, mert a sor úgy fordult, ahogy fordult és

ezért ne haragudjál rá, mert ő sem haragszik rád és tudatom, hogy nagy eső esett az éjszaka és hasigérő sár van, hát ott van-e sár? Tisztelünk mindnyájan és tisztelem a sógoromat, ki a csatornánál dolgozik. Mondjad meg neki, hogy szegény Daru János szomszéd meghalt, szép temetése volt, de a felesége nem nagyon siratta. Ezzel zárom levelemet. Én özvegy Horog Jánosné úgyis mint szerető Zsuzsa néném.

Mihály elolvasta a levelet. Másnap már útban volt. Vágtatott vele a vonat hazafelé, a Tisza mellé.

Egyik tanyai megállónál ismerős szállt fel a vonatra. Mindjárt újságolni kezdte:

— Te ugyan megjártad a menyasszonnyal, komám. Mult héten volt az eljegyzése. Gazdag legény kellett neki. Te meg szegény-koldus vagy, azért tette ki a szűrödet.

— Ki a vőlegénye?

— Kerek Tóth Jóska!

— Akinek öt hold tanyásföldje van a Felsőréten?

— Az.

— Ugy?

Nem szólt többet. A vonat száguldott tovább a város felé. Hej! ha most odaülhetne a mozdonyvezető mellé és hajrá! nekiereszthetné a gépet és bele a halálba!

A vonat megállott. Nagyállomás. Itthon vagyunk.

Egyenesen a leányosházhoz indult. Jaj! mi lesz most? Ugy kalimpált a szíve, mintha ki akarna ugrani a helyéből. Az arca eltorzult a dühtől. Összezúzza a leányt, amiért ezt a csúfságot tette vele.

Odaért a házhoz. A kapu zárva. Zörgetett, de akkora erővel, hogy majdnem letört a szegény kilincs. A lakó jött ki elébe, aki éppen, hogy össze nem rogyott, mikor a dúlt arcot meglátta.

— Itthon van Julcsa?

— Nincs itthon. Dehogy van! Korán reggel elment. Estére tán hazajön.

— Valaki csak van itthon?

— Nincs senki.

— Ha hazajönnek, mondja meg nekik, hogy itt voltam. Mást ne mondjon.

Pedig otthon voltak Julcsáék, de nem merték beengedni, mert féltették a leányt.

Mihály köszönés nélkül ment tovább. De ugyan hova menjen? Édesanyja künn szolgál a tanyán. Ahhoz nem mehet. Rokonai szegény emberek, nem akar náluk alkalmatlankodni. Ekkor jutott eszébe a sógora, aki papucsos. Az bizonyosan nem veti meg ebben a nyomorult állapotban, hanem — addig-ameddig — szállást ad neki.

A sógor a város másik végén lakott. Amint meglátta Mihályt, aggodalmasan kérdezte:

— Voltál Julcsáéknál?

— Voltam.

— De nem csináltál tán valami bolondot?

— Nem. Azért nem, mert nem voltak otthon.

— Hála Istennek! Nem szokásom senkire rosszat mondani, Julcsáról sem mondok semmit, de te százszor különb leányt érdemelsz. Nagyobb öröm nem érhetett volna, minthogy kiadták az útadat. Sokat mondhatnék, de jobb, ha hallgatok.

Ebből a néhány szóból úgy látszott, hogy a papucsos mindent tud, de nem akarja kikottyantani. Pedig semmit sem tudott, de ezzel akarta Mihály viharzó lelkét megnyugtatni, ami sikerült neki. Mert ha olyan a leány, amint a papucsos-sógor szavaiból kitetszik: akkor ugyan kár egy pillanatig is búsulni utána!

Milyen jó, hogy nem találtam őket otthon! — szólt megbékült lélekkel.

A papucsos azonban ismerte az életet. Tudta, hogy félúton nem szabad megállani. A fájó seb újból felszakadhat. Gyökeresen kell orvosolni a bajt. Ezért — ravasz fondorlattal — példálózni kezdett, hogy legokosabb lenne, ha mielőbb megnősülne. Hadd lássa a leány, hogy Mihály nem akármi-rongyember, hanem minden újjára kap leányt, ha akarja. Az volna a nemes bosszú, ha holnap délre vőlegény lenne és amilyen gyorsan lehet: megtarthatnák az esküvőt. Különben nem titok, hogy Tera néni haldoklik. Mihály örökli a szoba-bútorát. Azután háromszáz pengő a megtakarított pénze. Ennyi vagyonra úrimódon lehet házasodni.

— De mennyire lehet! Hiszen ha ismernék olyan leányt, aki tiszta szívből szeretne: ebben a percben megkérném.

— Ha te nem ismersz olyant: ismerek én. Akár hármat is. Egyik szebb, mint a másik. Választhatsz közülük. Igaz, hogy mind a három szegény, de ez nem baj.

— Nem baj!

— Akkor rendben vagyunk. Holnap délelőtt elmegyünk háztűznézőbe. Azt kérem meg a számodra,

amelyiket megszereted. Holnapután beiratkozhattok. Julcsa megpukkad mérgében, ha meghallja.

— Csak pukkadjon!

Másnap, mielőtt elindultak volna, megállapodtak abban, hogy mikor látogatóban lesznek, a papucsos tartja szóval a társaságot. A vőlegényjelölt meg ezalatt szemügyre veszi a leányt. Ha tetszik, bólint egyet a fejével és csak ennyit mond: Szép az élet. Ha pedig nem tetszik, köszörül egyet a torkán és ezt mondja: Sok bajjal jár az élet. Ebből azután mindent megért a papucsos.

Elindultak.

Az első menyasszonyjelöltön mindjárt lehetett látni, hogy borzasztó művelt. Sokáig szolgált Pesten a Dob-utcában és ott finomodott meg ennyire. Úgy beszél, mint egy kisasszony. A papucsos alig jutott néha-néha szóhoz, mert mindig a leánynak volt mondanivalója, aki — a műveltsége miatt — sehogysem tetszett Mihálynak.

Mikor azután unalmas kezdett lenni a sok beszéd: Mihály köszörült egyet a torkán és kinyilatkoztatta:

— Sok bajjal jár az élet!

A leány nem kellett.

Tovább mentek.

Úgy láttam, hogy nem szívlelted a leányt.

— Nem ám. Rengeteget beszél. Mi lesz belőle asszonykorában?

— Óh, sógorom, láttam én olyan asszonyt, akiből leánykorában úgy ömlött a szó, mint a felhőszakadás és egy erőskezű ember mégis rendre szoktatta.

— Nekem nem kell. Vegye el más. Nem viaskodok vele.

Elértek a másik házhoz. Itt meg más baj volt.

A leány egy árva szót sem szólt. Sem azt, hogy igen, sem azt, hogy nem. Nemrégen jött haza a tanyáról szolgálatból. Azért olyan szégyenlős. Miután pedig Mihály sem sokszavú, ezért mindig a papucsosnak kellett beszélnie, akinek a szótehetsége — félórai erős küzdelem után — rokkanófélben volt. Ujból felhangzott a fájdalmas sóhaj:

— Sok bajjal jár az élet!

Ez a leány sem kellett.

— Hát ez ellen mi a kifogásod?

— Rengeteget hallgat.

— Igaz: hallgat. De láttam én olyan asszonyt, aki leánykorában még rengetegebbül hallgatott, mint ez, de asszonykorában megjött a szótehetsége. Nagyon megjött. Még jobban, mint kellett volna. Az én feleségemnek még a szavát sem hallottam menyasszonykorában, most meg: hej, haj! Sok bajjal jár az élet!

Erre mind a ketten elmosolyodtak.

Megint továbbmentek. A helyzet kezdett reménytelen lenni. A harmadik háznál azonban minden jóra fordult.

Mikor beléptek a kapun, éppen az udvaron ment keresztül a leány. Novembervégi hideg idő járt. A leány meg mezítláb, felgyűrt ujjakkal, hajadonfővel, kendő nélkül, vékony karton-rongyban.

Mihály csodálatos melegséget érzett a szíve tájékán, amint meglátta a leányt. Ez már igen! Csupa élet! Mennyivel különb, mint Julcsa! Egy napon ösz-

sze sem lehet hasonlítani a kettőt. Lesz, ami lesz, de ez a leány az övé lesz!

— Szívesen fogadják-e a vendéget? — évődött a papucsos.

— Vendégje válogatja, — válaszolt vidáman a leány. — Tessék bemenni a szobába. Ott vannak édesapámék.

Bementek. A menyasszonyjelölt künn maradt.

Mihálynak nagyon kedvére való volt ez a viselkedés, mert ebből még a vak is láthatta, hogy a leány nem kelleti magát. Azért, — nehogy félreértés támadjon, — sietve adta meg a jelt a sógorának:

— Szép az élet!

A papucsos megértően válaszolt:

— Persze, hogy szép. De még szebb lesz, ha bejön Eszti!

A leendő örömanya ekkor kiszólt a konyhába:

— Gyere be lányom!

— Nem mehetek édesanyám, mert dolgom van.

Mihály újból csodálatos melegséget érzett a szíve tájékán. Ez már leány! Mindennél előbbrevaló neki a munka. Az ilyen leányból lesz igazi asszony. Azért most már nyomatékosan hangoztatta:

— Szép az élet!

Nagy instálásra bejött Eszti. Szebb volt, mint valaha.

— Vagy ez, vagy senki! — gondolta magában Mihály.

A papucsos előadta, hogy miért jöttek? A sógora kimondhatatlanul szereti a leányt. Nem bir nélküle élni. Régtől fogva emészti magát miatta.

— Nagyon fiatal még a leányunk! — tiltakozott

az Eszti anyja.

—Úgy jó! — szólt a papucsos. — Nem öreg leány kell nekünk, hanem éppen ilyen, mint Esztike.

— De ugyan, hogy élnek meg ebben a drága világban? — aggodalmaskodott az Eszti édesapja.

— Hogy élnek meg? Megmondom. Háromszáz pengő melegszik a Mihály belső zsebében. Ha pedig Tera nénje meghal és én állítom, hogy hamarosan meghal, akkor a szoba-bútorát a sógorom örökli. Hát így élnek meg.

Ez a kedvező vagyoni helyzet lényegesen megváltoztatta az örömapa felfogását a leánya házasságáról.

— Ha a leányom beleegyezik: nekem egy szavam sincs ellened, fiam.

Eszti hallgatott. A sürgetésre azonban választ kellett adnia.

— Várjanak már egy pár percig, hadd gondolkozzak az ügyről, mert nagyon meg vagyok zavarva.

A pár perc eltelt. Eszti beleegyezett.

— Hanem nézze, — fordult hirtelen Mihály felé, — azt előre megmondom magának, hogy velem nem lehet ám kukoricázni.

— Akkor nincs baj. Mert velem sem lehet ám kukoricázni.

A papucsos erre áldását adta rájuk:

— Legyetek boldogok! Ásó, kapa válasszon el benneteket!

— Hogyne lennének boldogok, — vágott közbe az örömanya, — mikor egyik sem engedi, hogy a másik kukoricázzon vele.

Megállapodtak, hogy másnap délelőtt beiratkoznak a fiatalok.

Az utcán, amint hazafelé mentek, a boldog vőlegény megkérdezte, hogy minek hívják a leányt?

— Esztinek.

— De micsoda Esztinek?

— Kovács Esztinek.

— Mennyivel szebb neve van, mint a másiknak, mert azt csak Balog Julcsának hívták. Már pedig akárhogy vesszük, Kovács Eszti ezerszer különb név, mint Balog Julcsa.

Mihály ezután megköszönte a sógor jóságát, amelyet soha el nem felejt és elbúcsúzott tőle. Nekivágott a tanyavilágnak, hogy az édesanyját meglássa és közölje vele az újságot, meg, hogy beleegyezését kérje, mert anélkül nem nősülhet.

Özvegy Varga Mihályné nem tudott hova lenni az örömtől, mikor meglátta a fiát. Megölelte, megcsókolta és a házassághoz beleegyezését adta.

Másnap reggel a menyasszonyos háznál találkoztak. Innen indultak. Előlment Mihály Esztivel. Utánuk az Eszti apja és özvegy Varga Mihályné. Majd a papucsos. Az arcukon ünnepélyesség. A férfiak szájában szivar. Ebből is láthatta ország-világ, hogy nem közönséges ügyben fáradoznak.

A városházán az első emeleten van a hivatal, ahol a fiataloknak jelentkezniök kell. Itt írnak be minden születést, házasságot és halálozást csuda-nagy könyvekbe, amelyek közül a legkisebb is akkora, hogy a hajdú majdnem megszakad, mikor ide-oda hurcolássza.

Mihályék illendően kopogtattak és életük hajójával kikötöttek az anyakönyvvezetőségen.

— Ezek a fiatal cselédek iratkozni szeretnének, -

jelentette hivatalos komolysággal az örömanya, — nem tudom, hogy jó helyen járunk-é, kéremalássan tekintetes úr?

— Jó helyen, édes lelkem, — válaszolt az íróasztala mellől egy őszes úr. — Üljenek le.

Megköszönték a kínálást és leültek.

A sógor sem maradt künn a városháza folyosóján, hanem megjelenésével tisztelte meg a hivatalt. hogy kéznél legyen, ha valahol megakadna az ügy. Bizony, egy hajszálon mult, hogy nem lett baj. Mert amikor özvegy Varga Mihálynétól azt kérdezte a tekintetes úr, hogy aláírja-é a beleegyező nyilatkozatot: azt találta mondani, hogy: alá is, meg nem is.

— Nézze, jó asszony, ez komoly dolog. Figyelmeztetem, hogy itt nem szokás tréfálkozni.

— Tréfálkozni? Óh, kinek volna kedve tréfálkozni ebben a szörnyű drágaságban? Éppen nekem van kedvem tréfálkozni, mikor ma reggelre-virradóra megdöglött a gyönyörű pulykám! Ha rágondolok: sírni szeretnék. De nem is voltam én soha olyan tréfálkozó természetű. Nem ám.

Lassanként elsímult a félreértés. Az örömanya igazat mondott, hogy alá is írja, meg nem is. Mert nem tud írni. A leánykori nevét — nagykeservesen — leírja valahogy, az uráét azonban sehogy, mert arra nem tanították meg. A megboldogult ura sem kívánta, akinek különben az volt az elve, hogy nem jó, ha az aszonynak feljebbvaló az eszmélete, mint az embernek.

A beiratkozás megtörtént.

Amint a hirdetés ideje letelt: megkötötték a házaságot.

A templomban pedig olyan gyönyörű beszéddel áldották meg az ifjú párt, hogy mindenki könnyezett.

Mihály elvitte az új aszonyt a Dunántúlra. Oda, ahol a földijei csatornát ásnak a föld öreg testébe. Folytatja a munkát ott, ahol elhagyta, mikor özvegy Horog Jánosné levele megérkezett. Birkozik, viaskodik a földdel. Viradattól naplementig szakadatlan. Nem fárasztja a nehéz munka. Néhanapján levelet írnak a papucsos-sógornak, amelyikben újból megköszönik a jóságát és nagyon szépen felkérik, hogy majd, akkor-amikor, ha úgy jön a sorja: vállalja el a komaságot.

Vasárnap csend borul a csatornára. Ilyenkor bemegy a feleségével a közeli faluba. Már az első harangozáskor a falusi kis templomban ülnek és buzgó szívvel adnak hálát, hogy a legszegényebb embernek is gyönyörűvé lehet az élete, ha a szívében igaz szeretet lakozik, mely mindent megaranyoz: hétköznapot és ünnepnapot, földet és mennyet egyaránt...

Ének a bárókisasszonyról.

A bárókisasszony abban a hitben élt, hogy ha valaki, hát ő bizonyosan ismeri a nyomort. Onnan gondolta ezt, mert kétszer vonult el az a lelke előtt megrázóan, szívettépően.

Egy alkalommal — az erdei sétából hazajövet — útban érte a vihar. Mennydörgött, villámlott, szél süvített. Majd szörnyű zenekarával rázendített az orkán. Valahogy elvergődött a városvégi szatócs-boltig. Itt azonban meg kellett állania. A zivatar nem engedte tovább. Mintha azt akarta volna neki mondani: Megálljunk kisasszony! Most én parancsolok!

A szatócs ebben a pillanatban tekintett ki az utcára. Amint meglátta a megriadt utast, kinyitotta az üzlet ajtaját és belekiáltott a viharba:

— Tessék bejönni, kérem!

A bárókisasszony mindjárt kitalálta, hogy nem az orkánnak szól a hívás, hanem neki. Nem sokat gondolkozott, hanem megköszönte a szíves jóságot és belépett a boltba. Odakünn meg dúlt-fúlt mérgében a dühöngő fergeteg, hogy a szatócs túljárt az eszén és a bárókisasszony fedél alá került.

A boltban különben annyian voltak már ekkor

hogy alig lehetett mozogni. A vendégsereg nagyrésze azonban nem azért jött, hogy valamit vásároljon, hanem inkább csak a vihar elől menekült ide.

Az érkező új vendégről mindjárt lehetett látni, hogy előkelő nagysága. Betessékelték hát az üzletből nyíló szobába, amelyik földes szoba volt.

Künn mennydörgött, villámlott és dübörögve rázta a városvégi viskókat a vihar. A szatócs házával is birkozni kezdett, de nem birt vele. Máskor a boltban se vége-se hossza a pletykának, most azonban az égiháború miatt a legszájasabbnak sem volt kedve roszszatmondani másról. Amint egyet-egyet villámlott, egyik-másik ijedős asszony feljajdult: Jaj Istenem! Benn a szobában pedig félénken húzódtak meg egymás mellett a szatócs gyermekei. Sápadt arcukat megvilágítja a villámlás. A vendég hallgatagon néz maga elé. Nem szól. De azért magában ő is mondogatja ám néha-néha: Jaj Istenem!

— Honnan jön a kisasszony? — kérdezte hirtelen a szatócs.

— Az erdei sétából. Utban ért a vihar.

— No, csak tessék itt maradni addig, míg elvonul ez a csúnya idő. Nem tart ez sokáig, kérem. Én meg kimegyek a boltba. Hátha akad vevő.

— Csak tessék.

A bárókisasszony magára maradt a szatócs gyermekeivel. Próbált velük beszélgetni, de azok nem kívánták az ismerkedést. Jobb foglalkozás híján tanulmányozni kezdte a szobát. Mint kegyelettől áthatott lélek: először az ősök képeit kereste a falon. Sajnos, hiábavaló volt a fáradozás. Majd megállapította, hogy szőnyegnek híre-hamva sincs. Az ablakra elfelejtet-

ték feltenni a függönyt. A könyvtár pedig egy viseltes kalendáriumból áll. Azután ennyi gyermek és nincs gyermekszoba. Ilyen forgalmas üzlet és nincs dolgozó-szoba. Hiányzik a társalgó. A szalon. Ebben a sötét, földes, konyhaszagú szobában van minden. Itt esznek, itt alusznak és így kell napról-napra tengetni az életüket.

Alig várta, hogy megszabaduljon ebből a siralomvölgyéből.

Ettől az időtől kezdve szomorúan gondolt sokszor a szatócs küszködő családjára. És ha a társaságban olykor a nyomorról beszéltek, halkan jegyezte meg: Én már láttam közelről, hogy milyen az.

Más alkalommal meg átutazó asszony zörgetett a kastély ajtaján. Ceruzát árult. Elsírta, hogy öt gyermeke éhezik otthon, szegény édesanyja haldoklik, és ezenfelül még egy világtalan nagynénjéről is neki kell gondoskodnia. Ezért választotta ezt a nehéz kenyérkeresetet. A bárókisasszony az utolsó szóig elhitte a mesét és annyi ceruzát vásárolt össze, hogy két évtizedig bizonyosan nem fáj a feje amiatt, mert nincs mivel írni.

Ekkor látta másodszor a nyomort. Igaz, hogy az átutazónak sohasem volt gyermeke és hála Istennek: az édesanyja sem beteg, a világtalan nagynéni pedig már régen elköltözött az élők sorából, de hát a szegény ceruzás-asszonynak is kellett valamit mondania, hogy meglágyítsa a kemény szíveket.

Akinek ilyen megrázó tapasztalatai vannak a nyomorról, az méltán várhatja a világ méltánylását. A bárókisasszony nem panaszkodhatott. Megjött az elismerés. Életének tizennyolcadik esztendejében a

Városi Nőegylet szegénygondozó-albizottságának a tagjául választották meg. Erről a nagyjelentőségű eseményről jegyzőkönyvi kivonaton értesítették, melyet — nagyobb hitelesség okáért — maga az elnöknő is aláírt.

A drága okmányt berámáztatta. Gyönyörű keretben ékeskedik az már az ősök képei közt és hirdeti ország-világnak, hogy amilyen fényes a mult: éppen olyan dicsőséges a jelen.

A szegénygondozó-albizottság új tagja a Pipacs-utcát kapta a közéleti szereplés első színteréül. Itt lakott Ács Mária második elemi osztályú tanuló, akit az iskolában segélyezésre írtak fel. Ruhát és cipőt kér. Igen ám, de a Városi Nőegylet meg akar először győződni a valóságos szegénységről. A bárókisasszonynak tehát meg kellett őt látogatnia. Hosszas keresés után ráakadt a házra.

Hanem amikor a szobába lépett, olyan látvány tárult elé, amelyet öregasszony-korában sem fog elfelejteni. A szatócsnak valósággal fejedelmi az udvara, meg a házatája ahhoz képest, ami itt van. A szegény ceruzás-nagysága pedig öt gyermekével, haldokló édesanyjával és világtalan nagynénjével dúsgazdag asszony azokhoz képest, akik a Pipacs-utca három számú házban laknak. A megdöbbenés első pillanatában alig tudta elkezdeni a mondókáját. Torkán akadt a szó. De azután hamar átesett a közéleti szereplés első izgalmán, jónapot kívánt annak az öreg néninek, akit a szobában talált és szelíden kérdezte:

— Ugyan kérem, itt lakik Ács Mária második elemi osztályú tanuló?

— Igen. Itt lakik. Talán a tanitónő nagyságát tisztelhetem?

— Nem. A Városi Nőegylet szegénygondozó-albizottságának vagyok a tagja.

— Isten éltesse! Ilyen fiatal és már ilyen szép hivatala van?

— Oh, kérem, nem nagy dolog. De hát hol van Ács Mária?

— Az iskolában. Még nem jött haza. Én vagyok az öreganyja. Az édesanyja, szegény, a kórházban fekszik. Tüdőbajos. Az ám. Tüdőbajos. Azt mondják, hogy soha többet nem jön ki a kórházból. Meghal.

— Oh, az még nem bizonyos. Bízzunk a jó Istenben!

— Mindég bíztam a jó Istenben, de most már nincs remény. Magától a főorvos úrtól hallottam, hogy súlyos a baj. Összetörte szegényt a nyavalya. Az ápolónő meg világosan megmondta, hogy meghal. Legfeljebb néhány hete van, ha ugyan van annyi. Akkor azután egészen árva lesz Marika. Az édesapja is így halt meg. Az én fiam. A kedves, drága fiam.

Csend lett a szobában. A vendég szeretett volna valami elképzelhetetlen szépet mondani, de akárhogy törte a fejét: semmi okos dolog nem jutott az eszébe. Hallgatagon ültek egymással szemben. De ni! Most veszi észre, hogy nem fogott kezet az öreg nénivel, mikor jónapot kívánt neki. De hát a szatóccsal sem fogott kezet, a ceruzás-asszonnyal sem. Jóvá kell mégis tennie a hibát. Közelebb húzódott. Szépen, gyengéden, bársonyos kézzel símogatni kezdette az öreg, ráncos kezet. Egyszer csak érezi, hogy ráhullott a kezére egy nagy, áldott, meleg könycsepp. Az-

után a második. Majd a harmadik. Egyik a másik után. Mintha mindegyik azt mondta volna:

— Lássa, bárókisasszony! Ilyen az élet!

Nem törülte le a könnyeket. Mindegyikből drága gyöngyszem lett, mikor a kezére hullott.

— És mi a neve a kedves néninek? — kérdezte inkább csak azért, hogy kérdezzen valamit.

— Özvegy Ács Mihályné vagyok.

Megint elhallgattak. Az öregaszony azonban — úgy látszik — többet gondolkozott a halálról, mint az életről, mert újból elkezdette:

— Tüdőbajos, szegény. Az ám. Tüdőbajos. Meghal. Az ápolónő mondta, hogy meghal. Akkor azután egészen árva lesz Marika. Az édesapja is így halt meg. Az én fiam. A kedves, drága fiam.

— Bízzunk a jó Istenben!

— Mindég bíztam a jó Istenben, de most már nincs remény.

Az öregasszony szívéből úgy szakadt fel ez a sok fájdalom, hogy a vendégnek valamennyi halotti ének eszébe jutott, amit valaha hallott. Azt sem tudja már zavarában, hogy mit kérdezzen? Milyen jó, hogy egy öreg, kopott centiméter van az asztalon. Legalább van miről beszélni.

— Hát ez a centiméter kié itt az asztalon? — kérdezte boldogan, hogy legalább így elhessegeti az öregasszony lelkéről a halál gondolatát.

— A centiméter? A menyem varrogatott, amíg egészséges volt. Ahhoz kellett. De már nem varr egy esztendő óta, amióta beteg. Mert tüdőbajos. Az ám. Meghal. Legfeljebb néhány hete van. Ha ugyan van annyi.

— Oh Istenem, már hogy halna meg?! — tiltakozott a bárókisasszony, aki a halálról sem olvasni, sem beszélni nem szeretett túlságosan és ezért vígabb dologra szerette volna terelni a társalgást, annyival is inkább, mert nagyon sírhatnékja volt. De hamarosan felvidult, mert mosolyogva, hidegtől kipirult arccal és csodálkozó kék szemekkel állott elébe Ács Mária második elemi osztályú tanuló, akinek az volt a legelső dolga, hogy kezet csókoljon az ismeretlen vendégnek.

A bárókisasszony most már nem várakozhatott sokáig. Mint a szegénygondozó-albizottság tagjának munkába kellett állania. Az a gondolata támadt ugyanis, hogy az ütött-kopott centiméterrel, amelyik az ötös számnál kezdődik és a kilencvenesnél végződik: mértéket vesz. Igy azután nem bánt meg senkit. Igaz ugyan, hogy az iskolában már mértéket vettek a ruhához. Talán már kész is van. És az is bizonyos, hogy soha életében nem próbálta ezt a mesterséget. Mindegy! Elő azzal a rozzant centiméterrel és kezdődjék meg az alkotó munka! Mértéket vett. A noteszébe írta a számokat. Hanem aki ez után a mérték után akarna Ács Máriának ruhát varrni: az ugyan — szegény feje — nagy zavarba jönne.

— Készen vagyunk. Megvan. Lesz minden, amit csak a szeme-szája kívánhat ennek a kisleánynak. Hiszen azért jöttem. A Városi Nőegylet éppen azért küldött ide.

— Köszönjük a jóságát. Nagyon köszönjük, — hálálkodott özvegy Ács Mihályné. — Hanem tessék már megmondani, hogy kit tiszteljünk a nagyságában?

— Kovács Zsuzsánna vagyok.

— Varrónő talán?

— Ugy félig-meddig. Csak olyan alkalmi varrónő.

— Áldja meg az Isten a jó szívét.

— De ezenkivül más is vagyok ám!

— Micsoda? Ha szabad kérdezni.

— A Városi Nőegylet szegénygondozó-albizottságának a tagja.

A felvilágosítást ekképen megadván: indulni akart Kovács Zsuzsánna alkalmi varrónő.

— Ne tessék még menni, — kérlelte az öregasszony.

— Ne tessék még menni, — rimánkodott Ács Mária.

Hiába minden könyörgés, mennie kell.

Búcsúzkodni kezdett.

Homlokon csókolta Ács Máriát, akinek az édesanyja kórházban fekszik. Tüdőbajos. És legfeljebb néhány hete van. Ha ugyan van annyi.

Azután pedig...

Azután pedig különös hír repült szét a városban. Ács Mária újságolta azt el legelőször a tanitónőjének. A tanitónő továbbújságolta az ismerőseinek. Az ismerősök elmondták az ő ismerőseiknek. Özvegy Ács Mihályné elmondta a szomszédoknak, azok meg végigkürtölték a Pipacs-utcában. Igy repült a hír, hogy: nem Kovács Zsuzsánna volt a vendég, hanem a dúsgazdag és előkelő bárókisasszony! És hogy: a búcsúzáskor — ki hallott már ilyent? — megölelte és összecsókolta az öreg Ács Mihálynét és azt mondta neki,

hogy ne féljen, gondja lesz reá. És hogy aznap este már a Pipacs-utcában volt a ruha, télikabát, cipő, sütemény és minden... minden... amiről Ács Mária még álmodni sem mert soha.

Néhány napig mindenki erről beszélt a városban.

Csak a bárókisasszony hallgatott. Hiába ostromolták a kérdésekkel: nem nyilatkozott. Az édesanyja nagy nógatására azonban mégis mondott egyszer annyit, hogy nincs szebb valami a világon, mint a közéleti szereplés.

Falusi kislány Pesten.

Jó néhány esztendeje lehet már annak, hogy a falu legárvábbja: Tóth Franci nekiindult a nagyvilágnak. Egész öröksége a kis batyuja volt és ezzel, meg a szíve szomorúságával meg sem állott Pestig. Ott azután úgy felvitte Isten a dolgát, hogy csudaszámba megy.

Igaz, hogy ő sem juthatott egyszerre a magasba. Meg kellett elégednie azzal a szerény kezdettel, hogy külvárosi szatócs-boltban, sokgyerekes famíliánál lett mindenes-leány. Itt azonban nem volt sokáig maradása, mert hamarosan belekóstolt a pesti életbe és nagyobb dicsőség után szomjúhozott. Áthajózott hát a Ferencvárosba, a Liliom-utcába. Dúsgazdag hentesné volt az új gazdája, akinek az asztala finomabbnál-finomabb földi javak édes terhe alatt roskadozott állandóan. Ez a főúri mód megszédítette egy kicsit a Tóth Franci fejét. Még feljebb, még magasabbra vágyódott. Hősies elszántsággal küzdött vágyai megvalósulásáért és végre bejutott a felső tízezrek csillogó életébe. Az úrnője ekkor már méltóságos asszony. A lakásban négy ragyogó szoba néz álmos, únott szemekkkel a Kossuth Lajos-utcára, egy meg az udvarra. Ennyi szoba és egy szikra gyerek sincs

hozzá! De mindegyikben annál több a drága szőnyeg. Tükör pedig annyi van, hogy Franci akármerre nézett: mindenütt tükörben látta magát. Valamennyi villa, kés, kanál, sőt még a sótartó is tiszta színezüstből. Ha valaki — szegény, falusi leány létére — ilyen szédítő káprázatba juthat, annak már csak egy lépés hiányzik ahhoz, hogy ténsasszony legyen belőle.

És csakugyan! Tóth Francinak kérője akadt. Özvegy ember, fínom ember. Házmester egy ötemeletes, vadonatúj palotában. Franci nem sokat gondolkozott. Feleségül ment hozzá. Ezzel feljutott oda, ahova kevés, magafajta földi halandó küzdheti fel magát. Vagyis: ténsasszony lett belőle.

A rokonságát azonban nem vetette meg azért, hanem olykor-olykor leereszkedett hozzájuk. Nagyünnepre hol egyik, hol másik atyafinak küldött egy-egy boldog ünnepet kívánó megemlékezést, de mindnyája közt a keresztanyját szerette mégis legjobban. Az volt hozzá a legjobb szívvel, mert amikor nekiindult a nagyvilágnak: a szegény árvát meg sem látta a rokonsága, a keresztanyja pedig útiköltséget adott neki a keservesen összekuporgatott filléreiből, ámbár özvegyasszony-sorban tengődött már akkor. És olyan szegény volt, mint a templom egere: sem földje, sem háza, csak az árva Mari leánya volt az egész gazdagsága. Mégis kisegítette a bajból. Hát akármeddig él, ezt soha el nem felejti neki. Ha egyszer úgy jön a sorja: meghálálja százszorosan.

Ez a hála indította most arra, hogy levélben tudassa vele az örvendetes hírt, hogy a második emeleten megbízható leányt keresnek Kemény Rezső úrék.

Jó hely lenne ez Marinak, mert Kemény úrék ritka fínom emberek. A nagyságos úr ideges ugyan, de a nagysága akár a falat kenyér. Aztán nem kell félni Pesttől. Hiszen, vigyáz ő a leányra, jobban, mint a két szemevilágára. Rábízhatja nyugodtan. Ki tudja előre, hogy milyen mód vár itt reá? Lehet, hogy hamarosan ténsasszony lesz belőle.

Elolvasták a levelet. Mari nyomban kinyilatkoztatta, hogy esze ágában sincs Pestre menni. Inkább meghal, de nem hagyja a faluját. Az édesanyja azonban jobban ismerte az életet és csak annyit mondott: Felmégy, lányom. Kenyeret kell keresni. Tudod, hogy itthon nincs munka. Megpróbálod a pesti életet. Ha nem ízlik: szépen hazajössz. Nem lesz abban semmi szégyen.

Igy került Mari Pestre.

Nagy sírás-rívás közt ült fel a vonatra. Vitte a kis batyuját, amelyik nem volt sem nagyobb, sem súlyosabb, mint annakidején a Tóth Francié. Odaállt az ablakba. Az édesanyja lenn sírt, ő meg fenn a vonatban. Majd megindult a vonat. Lassanként eltűnt a szeme elől az édesanyja, azután lassanként eltűnt a falu. Már a templom tornyát sem látta. Akármerre nézett:mindenütt idegen világ. Szomorúság ült a lelkére. Behúzódott a harmadik osztály egyik zugába és akárcsak egy bánatos, szürke veréb: úgy gubbasztott. Az utasok odatekintgettek feléje és nem volt közöttük egyetlenegy sem, aki igaz szívből ne sajnálta volna. Hát még, amikor azt látták, hogy keservesen sírdogál. Szegény leány! — súgta egyik a másiknak.

Egyszer csak hallja, hogy valaki szól hozzá. Oda-

néz, ahonnan a hang jött. Öreg parasztasszonyt lát maga mellett. Az kérdezte tőle szelíden, olyan szelíden, mintha vígasztalni akarná: Miért sírsz, leányom?

— Pestre megyek szolgálni és siratom a falumat. meg az édesanyámat.

— Oh, ha majd szerencséd akad, elfelejted a faludat, meg az... meg az...

Csak ennyit mondott az öregasszony. Tovább nem folytathatta, mert elcsuklott a hangja. Elővette a nagy, tarka zsebkendőjét és együtt sírt Marival. Hogyne sírt volna, mikor eszébe jutott, hogy valamikor az ő leánya is éppen így indult Pestre. Felvitte Isten a dolgát. Nagysága lett belőle. És aztán... bizony elfelejtette a faluját, elfelejtette az édesanyját.

Mari Pestre érkezett. Az út olyan hosszúnak tetszett, hogy azt hitte, sohase lesz vége. A házmesterné várta a Nyugatinál. Már esteledett. Az utcákon felgyujtották a rengeteg mécsest és olyan fényben úszott Pest, hogy Mari majdnem megvakult bele. Hazamentek. Tóth Franci magáról tudta, hogy mennyi szomorúság van ilyenkor egy ilyen — hazai földből kiszakított — mezei virágnak a lelkében, azért vígasztalgatta, úgy ahogy tudta. A házmester pedig tréfálkozott és annyi mókát csinált, hogy a komédiában sem lehetne jobban mulatni. Mari az egyik percben még sírt, a másikban már könnyes szemmel kacagott. De mert ez a sok izgalom halálra fárasztotta: arra kérte az ő két őrizö angyalát, hogy ne haragudjanak meg rá, ha lefekszik.

Lefektették. Franci nénje húzta le a ruháját, a házmester a cipőjét, amihez — igaz, ami igaz — Mari nem volt hozzászokva.

Belefeküdt a jó, puha ágyba. Franci nénje odaült az ágya szélére. Forró teával megitatta, homlokát megsímogatta, párnáját megigazgatta, paplanját ráhúzta, hogy valahogy meg ne fázzék. Majd mesélni kezdett a dúsgazdag hentesnéről, a méltóságos asszonyról. Mesélt, mesélt... Mari pedig oly édesen aludt, mint tán soha életében.

Másnap reggel felmentek Kemény úrékhoz, aki — hivatalbéli állása szerint — a „Harmonia" nadrágtartó, harisnyatartó és bokavédő gyár főtisztviselője. Keményné: a felesége. Ide került Mari. Szobaleány, komorna, szakácsné, társalkodónő volt egy személyben. Havonként kapott harminc pengőt és ebből húszat küldött haza az édesanyjának.

Lassanként beleszokott az új életbe. Vasárnap délutáni szórakozásul eljárogatott a közeli Vezuvmoziba. Egyszer Keménynével, máskor Franci nénjével.

Múlt az idő. A világ a régi állapotban maradt ugyan, de Mari mégis azt érezte, hogy valami nagy változás történt. Ragyogó csillag tűnt fel az élete egén, aki előkelőbb, mint maga a háziúr; kedvesebb beszédű, mint Kemény úr; délcegebb, mint az első emeleti százados úr és elegánsabb, mint otthon a segédjegyző úr. Ez a földiekkel játszó égi tünemény volt Mari szemében az egész világ. A nappal, holddal és valamennyi csillaggal együtt. Ez a valaki pedig nem volt más, mint Göncöl Mihály autóbusz-kalauz, a házmester távoli rokona.

Megismerkedtek.

Mari szívét először az egyenruha hódította meg, azután maga Göncöl úr. Ettől az időtől kezdve

mind sűrűbben látogatott el a házmesterékhez a kalauzrokon és Mari is mindig sűrűbben szaladt le a második emeletről. Keményné sasszeme észrevette az éghajlati változást és nem állhatta meg szó nélkül:

— Nézze, fiam, maga egy idő óta olyan ideges.

— Oh, nagysága kérem, nem idegesség az!

— Hát micsoda?

— Hiszen, ha én azt tudnám!

Egy reggel képeslapot hozott a postás.

— Kemény Rezső úr leveleivel Mariska kisasszonynak.

Marinak ebben az életben még sem nem írta, sem nem mondta senki, hogy kisasszony. Oh, hogy ezt megérhette! Hát még mit érezhetett akkor, mikor elolvasta azt az egyetlen sort, amelyiket örökre bevésett a szívébe:

— Megsúgja-é a szíve, hogy ki írta ezt a lapot?

Hát ki írhatta volna más, mint Göncöl Mihály? Van-é olyan költője a világnak, akinek ilyen gyönyörű gondolatai volnának?

Takarítás közben kapta a drága írást. Hirtelen a faképnél hagyott mindent és lerohant az emeletről. Elrohant a legközelebbi boltba és ott vett egy elképzelhetetlenül szép rózsás, képeslapot. Majd visszarohant a második emeletre, leült a Kemény úr íróasztalához és megírta a választ:

— Tekintetes Göncöl Mihály úrnak Budapest. A lapot megkaptam, de nem tudom, hogy ki írhatta?

Egyik vasárnap délután hárman látogattak el a Vezuvba: Mari, Franci nénje és a kalauz. A vérző

kastélyt adták. A főszerepet Maláta del Maróni játszotta. A darab közepe táján a vérző kastély ura azt kérdezi a temetőcsősz leányától, akibe halálosan szerelmes:

— Hozzám jönnél-e feleségül?

— Igen, — válaszolt a leány.

Ebben a pillanatban Göncöl Mihály odahajolt Marihoz és a fülébe súgta:

— Hát maga hozzám jönne-é feleségül?

— Igen, hozzámegyek feleségül, — rebegte boldogan Mari.

Keményné már másnap megírta a Mari édesanyjának az újságot.

„Tisztelt Asszonyság! Tudatom Önnel, hogy kedves leánya tegnap este, a Vezuvban. „A vérző kastély" című darabban eljegyezte magát. A fiatalember: bizonyos Göncöl Mihály, távoli rokona a házmesternek és autóbusz-kalauz. Kérem Önt, tisztelt Asszonyság, hogy mielőbb küldje el anyai áldását Marinak."

A válaszra nem kellett sokáig várniok. Az édesanya örül a leánya boldogságának és beleegyezik a házasságba, de azt szeretné, ha a vőlegény mielőbb meglátogatná a falut, hogy megismerjék. Ha nem jöhet, legalább fényképet küldjön.

Vasárnap hazaérkezett Mari. Másnapra várták a vőlegényt.

A menyasszony elébe ment. Az állomás a Fő-utca végén, a templom pedig az elején van. Aki a vasúttól jön: ezen az utcán kell végig haladnia. Miután pedig a faluban mindenki tudott a Mihály érkezéséről, így meglehet érteni, hogy a kapukban kíváncsi

asszonyok állottak és várták az érkező vőlegényt.

Mari illendően köszönt, amint elhaladtak egy-egy ház előtt. A kalauz szalutált. Útjuk: valóságos diadalmenet volt.

— Szép, derék fiatalember, — mondotta az egyik kritikus.

— Jól járt ez a Mari! — mondta a másik.

— Ténsasszony lesz belőle! — bizonyítgatta a harmadik.

— Na, a kis cseléd! — gúnyolódott a csúnyaszájú Vackorné, — még megérjük, hogy nagysága lesz belőle!

A fiatalok hazaértek.

Göncöl Mihály ünnepélyesen megkérte a leány kezét és miután az örömanya ünnepélyesen beleegyezett a házasságba: mindent, alaposan megtárgyaltak. Mindenben megállapodtak. Pesten lesz az esküvő. Szegényesen. Nem kell tüntetni a pompával. Igaz, hogy a Mari harminc pengőjéből nehezen lehetne hétországra szóló lakodalmat csapni, de azért jó ebben előre megegyezni. Mari násznagyja lesz Kemény Rezső úr. Mihályé a Tóth Franci ura. Ennek a két jólelkű embernek annyit köszönhetnek, hogy el sem lehet azt mind beszélni. Illik, hogy őket tiszteljék meg a násznagysággal.

Este, vacsora után, átjöttek a szomszédok. Néhány jobb rokon is elvetődött. Majd valahonnan kerítettek két tapasztó cigánygyereket és borozgatva énekeltek, dúdolgattak, késő éjfélig együtt szórakoztak. A vérző kastélyban sem lehetett különb az eljegyzési ünnepély.

Másnap reggel visszaindult Pestre. A vonatban

elővette Mari azt az úti-sipkát, amelyiket a nagyságától kapott ajándékba. A fejére húzta. Szemben ült vele egy úrféle valaki.

— Nagysádék hova utaznak? — kérdezte.

— A vőlegényemmel Pestre utazunk.

Marit most szólították életében először nagysádnak. Jól esett neki.

Egyszer azonban — hogy, hogy nem — eszébe jutott az első útja, amikor behúzódott a harmadik osztály egyik zugába és akárcsak egy bánatos, szürke veréb: úgy gubbasztott. Megelevenedett lelke előtt a kép: öreg parasztasszonyt lát maga mellett, aki szelíden, olyan szelíden, mintha vígasztalni akarná, kérdezte: Miért sírsz, leányom?

— Pestre megyek szolgálni és siratom a falumat, meg az édesanyámat.

— Oh, ha majd szerencséd akad, elfelejted a faludat, meg az... meg az...

Az első út! Mennyi minden történt azóta. Csak egy maradt meg a régiben: az édesanyja árvasága. Elhallgatott. A vonat száguldott őrült rohanással.

— Miért lettél egyszerre olyan szomorú, — kérdezte a vőlegény.

— Az édesanyámra gondoltam. Én boldog leszek, ő meg elhagyatott.

— Miért lenne elhagyatott? Hiszen odaköltözik hozzánk.

— Mihozzánk?

— Persze! Csak nem hagyjuk magára.

— Jaj, de jó lesz! De édesanyám nem akar ám nekünk terhünkre lenni. Majd eljár dologra.

— Miért? Minálunk is megtalálja a maga dol-

gát. Csak azt győzze! Ringatja majd a bölcsőt. Vigyáz a házra. Kibékít, ha összeveszünk. Vígasztal, ha szomorkodunk, ápol, ha betegek leszünk. Velünk örül, velünk sír.

Mari azt érezte, hogy ha van égi boldogság a földön: akkor az ő szíve most azzal van színültig tele. Odahajolt Göncöl Mihályhoz. Megfogta az erős kezét és valami gyönyörűt szeretett volna mondani. De összeszorult a torka és hozzá még nagyon sírhatnékja volt. Ebben az elérzékenyülésben még csuda, hogy annyit is tudott mondani:

— Áldjon meg az Isten, hogy ennyi jósággal vagy az édesanyámhoz!

Eszmecsere.

Hárman állanak a műhely előtt. Három öreg. A harangozó, a kovács, meg a rektor úr lova.

Legidősebb köztük a harangozó.

Harminc esztendeje szolgálja már a falut és szegény maradt, mint a templom egere. Házat, földet nem szerzett. De azért nem panaszkodott. A hivatal mindig hozott annyit a konyhára, amennyit a társadalmi állás megkívánt. Mellékjövedelem is került néha-napján. Mint például most, amikor nem a maga ügye-bajában fáradozik, hanem a rektor úrnak tesz egy kis szívességet. A lovát patkoltatja. Nem nagy töredelem. A műhelyig kell elsétáltatnia a lovat, meg vissza hazáig. Ennyi az egész. És mégis tiszteletdíj jár érte: néhány levél szűzdohány.

Igy került össze egy társaságba a harangozó, a kovács, meg a rektor úr lova. A műhely előtt álldogálnak. A hivatalos eljárásnak vége. Elvégezték becsülettel, ami rájuk volt bízva. A patkolás megtörtént. Kezdődhetik a szórakozás.

A harangozónak kedvenc témája az időjárás. Ezzel szokta megnyitni az eszmecserét. Akár otthon, akár vendégségben. Csak ezután fordítja a sort az országos politikára.

— Azt tartom, — szólt aggodalmaskadva a sziklaszilárd meggyőződésű férfiú, — hogy ha két héten belül nem lesz eső, akkor megnézhetjük jövőre az ország kasszáját: egy vasat sem találunk benne. Ha nincs termés: nincs pénz.

— Van papiros elég, majd nyomnak bankót, — válaszolt megnyugtatásképpen a kovács. — Különben még nincs baj. Egy hónapig elbirja a föld a szárazságot.

— Majd megválik. Nem bízok hozzá. Tudja, az időjárás sem az már, mint a mi gyermekkorunkban. Emlékszik rá, mikor a Tisza úgy befagyott, hogy kocsikkal mentek rajta keresztül?

— Emlékszem.

— Hát arra emlékszik-e, hogy milyen havazások voltak?

— Emlékszem.

— Aztán mennyi sok jó eső hullott a földre. Mennyi harmatos hajnalra virradtunk. Aratáskor, nyomtatáskor napsütésben jártunk. Mások voltak a nappalok, mások a csillagos éjszakák. Más volt a világ. Örült az ember, hogy élt. Nem úgy, mint most.

A mélabús visszaemlékezésre elkomorodtak. Fájdalmas borongás nehezedett a lelkükre. A gyönyörű ifjúság elmult. Csak emlék már a mult. Ősz van. Halálra-sárgult falevelek borítják a falu utcáit. Minden azt sírja, hogy vége a nyárnak.

A harangozó nem barátja az elérzékenyedésnek. Más irányba próbálta terelni a társalkodást:

— Igy van jól, ahogy van. Ezen mink nem segíthetünk. Nincs ellene fellebbezés. Hanem inkább elmondom, hogy mit láttam a nyáron.

— Hol? Itthon a faluban?

— Nem. A városban. Valami dolgom akadt ott. Gyalogosan mentem. A töltésen vitt az útam. Egyszer látom ám, hogy a Dudalyuki-csárdán túl valósággal feketéllik a Tisza a néptől. Közelebb jutok. Emberek, asszonyok, lányok, gyerekek vannak együtt. Ki benn a vizben, ki meg künn a parton. Sikoltoznak, visítoznak.

— De ruha volt tán rajtuk?

— Volt. Igaz, hogy soknak a ruhája inkább nem volt, mint volt. Ugy mondom, ahogy igaz.

— Furcsa világ ez! — fakadt ki a kovács. — A mi fiatalkorunkban nem urizáltak annyit ezzel az örökös fürdéssel. Urféle, vagy beteg ember elvégezte otthon. De hogy reggeltől-estig a Tiszában üljön valaki, mikor semmi baja sincs: ilyent nem hallottunk ezelőtt.

— Nem ám! Azt sem hallottuk, amit én hallottam a Tisza partján. Az egyik kisasszony aszongya: Játsszunk szembekötősdit. Oszt elkezdtek a nagyságák játszani.

— Benn a Tiszában?

— Benn a Tiszában!

— Óh, mit meg kell érnünk! — szörnyűködött a kovács.

A történetnek ezzel vége szakadt. A harangozó hazafelé indulhatott volna. A kovács azonban belekezdett a Csákó Jóska esetének az elbeszélésébe és a tisztesség azt kívánta, hogy végighallgassa azt.

Ez a Csákó Jóska különben az öreg Kovács segédje. Pár héttel ezelőtt ismerkedett meg a szomszéd faluban a borbély lányával. Azóta olyan, mint a hold-

kóros. Mikor a kovács ma, korán reggel bement a szobába, hogy felköltse: már csak hűlt helyét találta. Az asztalon cédula feküdt. Rajta írás: Ne tessék haragudni, de ma nem lehetek itthon, mert Mancikámnak van a születésnapja.

A harangozó ezt hallva arra a meggyőződésre jutott, hogy szegény fiút a lányosházánál megitatták valamivel. A mester is gondolt erre. Különösen azért, mert a cédula mellett rózsás, képeslapot talált és ami azon volt: az már több a soknál.

— Pista! — szólt az inasnak, — eredj csak be a szobába és hozzad ki azt a lapot, amelyik az asztalon van.

Az inas berohant. Pár pillanat mulva már a mester kezében volt a bűnjel.

— No, itt van. Felolvasom, hogy mit ír ez a tökéletlen. Hallgassa csak:

Reszketve írom e néhány sort neked,
S csókolom bársonyos, hófehér kezed...

— Akárki szerkesztette, nagyon megható! — vágott közbe a harangozó. — Egyik szó szebb, mint a másik. Legfeljebb az a furcsa benne, hogy aszongya: reszketve írja a levelet. Azután úgy értettem az eszmét, hogy tegezi a lányt.

— Persze, hogy tegezi! Aszongya a levélben: Csókolom bársonyos, hófehér kezed.

— No tessék! A kezit csókolja. A piszok!

— A piszok! — ismételte nyomatékosan a kovács. — Hanem most elolvasom a másik felét az írásnak:

Lelkem rádióján száll hozzád dalom,

Drága angyalom...

— Hát ez se kutya! Egyik szó szebb, mint a másik. De azért felháborító, hogy tisztességes lánynak így merjen valaki írni, — méltatlankodott a harangozó, aki most belenyúlt a lajbi zsebbe és kivette onnan a patkolás árát. Fizetett. Elköszönt és a rektor úr lovával hazafelé ballagott. Komótosan haladtak. Senki nem kergette őket. A rektor úr lova mintha ruganyosabban járna az új patkóval. Ámde hiába! Eljárt felette az idő. A harangozó is öregesen lépked. Néha-néha, amint ez már illik: buzdítgatja az öreg csatalovat:

— Sárkány, te! Sárkány!

Azután meg, mintha valakivel beszélgetne, felfeljajdult: Óh, a piszok! Reszketve írja a levelet. Csókolja a kezit!

A kovácséknál ezalatt kitört az égiháború. Az asszony hallgatózott és mert nagyot hall egy kicsit: a beszélgetésből csak a szerelmes vers töredékeit hozta hozzá a szellő. Mint az ítélet, úgy rontott be:

— Nem szégyenli magát! Vén ember létére szerelmes verset szaval a műhely előtt. Óraszámra lopja a napot a harangozóval. Szegény édesapám, nyugodjon, megfordulna a sírjában, ha ezt tudná!

A megboldogultra való eme visszaemlékezés kedves szavajárása a mester feleségének. Milyen jó, hogy a megboldogult semmit sem tud arról, hogy mit szokott elkövetni a veje, mert akkor igen sokszor kellett volna szegénynek megfordulnia a sírjában.

A kovácsné nyájaskodását hallva és eddigi ta-

pasztalatai alapján az inas megállapította, hogy megdördült az ég. Aggodalmasan állott a két ellenséges front között. Kezét arcához emelte, hogy felfogjon valamit a remélhető villámcsapásból.

— Mit tátod a szádat? — ordította a mester. — Hallod? Mit tátod a szádat? Takarodj a trafikba és hozzál dohányt, mert agyoncsaplak!

Pista boldogan távozott. A mennydörgés után jólesett az utca csendje, nyugalma. Ősz van. Szomorúan hullanak a fák levelei. Mindegy. Szép a világ. Már szebb nem lehet. Olyan kedve támadt, hogy fütyülni kezdett. Ahogy csak a tüdejéből telt. A kapuban ülő egyik öregasszony megszólította:

— Nem tudsz hegyesebben fütyülni, te?

— Tudok én! Jó pénzért!

— Óh, akasszanak fel a neved napján, te kis rongyos! Alig látszik ki a földből és már hogy pentyeg. Mi lett a világból?!

Pista azonban nem sértődött meg. Vidám fütty-szóval sietett a magyar királyi dohánykisáruda felé. Minél közelebb jutott: annál hangosabban dobogott a szíve. A dohánykisárudának Iluska a csillaga. Az ő szíve-választottja. Sajnos: Iluska büszke teremtés. Rá sem néz. Nem baj. Majd meghódítja. Küld neki képes lapot. Egyiken lesz rózsa. Másikon viola. Harmadikon ibolya. Mindegyikre az a csudaszép vers kerül, amit a segéd úr szokott Mancikának írni, hogy:

Reszketve írom e néhány sort neked,
S csókolom bársonyos, hófehér kezed...

Igen! Hadd tudja meg Iluska, hogy mit érez a szívében iránta. Hadd tudja meg a falu, a vármegye

és az egész ország, hogy: gyönyörű ez a világ, mert ebben van a dohánykisáruda, annak pedig Iluska a ragyogó csillaga!

Közben elérkezett a trafikhoz.

Belépett. Köszönt.

Iluska nem is fogadta, hanem csak félvállról kérdezte:

— Mi kell?

Pistának, szegény Pistának elszorult a szíve és csak ennyit mondott:

— Kérek egy pakli tízfilléres pipadohányt.

Gyevi Mihály lakodalma.

Kovács Vera két hónapig élt együtt az urával, azzal a hitvány, rongy emberrel, aki úgy otthagyta a faképnél, mintha soha nem ismerte volna. Egy ideig abban reménykedett, hogy meggondolja a dolgot és visszajön hozzá. Majd kérlelte szépen. Fenyegette keményen. Minden hiábavaló volt.

Ügyvédhez kellett mennie.

Megindult a válóper, mely annyi izgalommal járt, hogy majdnem belehalt.

Végre megszánta a tekintetes királyi Törvényszék a szegény asszonyt és az ember hibájából felbontotta a házasságot.

A jogerős ítéletet megkapta.

Igy lett elvált asszony.

Alig telt el pár nap, szomorú hírrel jöttek a rokonok. Meghalt az ura. Ekkor gyászba öltözött. Elment a temetésre. Kikísérte a halottját a temetőbe és úgy elsiratta, mint a legkedvesebbjét.

Igy lett özvegyasszony.

De nem sokáig. Mert a szomorúság örömre fordult. Kérő tünt fel a láthatáron. Igaz, hogy elvált ember, de legalább nincs mit hányni egymás szemére.

Elvált ember, elvált asszony. Összeillenek.

Vera igent mondott Gyevi Mihálynak.

Megállapodtak az esküvő napjában. Ebben hamarosan megegyeztek. Annál többet tanakodtak azon, hogy tartsanak-e lakodalmat? Ha tartanak: akkor a város népe összecsapja a kezét, mert ahol elvált asszony a menyasszony: ott nem illik nagy lakodalmat csapni. Ha pedig nem tartanak: akkor azon botránkoznak meg és valamennyi rokon megsértődik. A rokonságot meg kell hívni. E körül nincs vita. Már pedig az atyafiság egymagában két szoba vendéget jelent. Hol vannak akkor még a városi és tanyai szomszédok?

A násznagyok meg előkelő urak. Az egyik: a Mihály ügyvédje. A másik: a Veráé. Ha már egyszer nagynevű embereket kértek fel a tisztségre, akkor nem lehet garasoskodni, hanem meg kell mutatniok, hogy hála Istennek: van!

Azt határozták tehát, hogy éppen olyan fénnyel, pompával, vendégséggel ünnepelnek, mintha ifjú leány lenne a menyasszony.

Elérkezett a várva-várt nap.

Az esküvő szépen, csendben ment.

Elvált asszonyhoz itt már igazán nem illik a parádé.

A lakodalmi vacsora azonban más.

Gyönyörű vendégkoszorú sereglett össze. Annyian voltak, hogy alig fértek. Az érkezőket az öreg Gyevi Mihály fogadta. A vendégek megköszönték a szíves meghívást. A házigazda megköszönte a szíves megjelenést.

Az utcára nyíló két ablak közt, a tükör alatt ült a vőlegény és a menyasszony. Mellettük a násznagy-

jaik. Körülöttük a vendégek. Özvegy Kerekes Tóthné az asztal végére került. Onnan tartott terepszemlét. Megelégedetten mosolygott, ami nála a legnagyobb ritkaság. Kiszámította, hogy hány hold a földjük a megjelenteknek. Ez olyan könnyűnek látszik. Pedig nehéz feladat. Mert ezren felül igen bizonytalan az összeadás az öregasszonynál. Azért csak sikerült. Legfeljebb néhány száz hold lehet a tévedés.

Mikor mindnyájan elhelyezkedtek, felállott az öreg Hosszú Nagy Pál és tiszta szívből jóétvágyat kívánt. Ezzel hivatalosan megkezdődött a vacsora.

Az első felköszöntő a Mihály násznagyjának az ajkán zendült meg. Amikor harsányan szavalni kezdte, hogy: Tisztelt hölgyeim és uraim! — abban a pillanatban síri csend támadt és minden szem reátekintett.

Szárnyaló gondolatokban, költői képekben gazdag beszédében örvendezve emlékezett meg arról, hogy a tisztelt vőlegény életehajója végre bejuthatott a boldogság napsugaras kikötőjébe. Majd rátért arra a kegyetlen viharra, mely annyira megrázta az erős férfiút.

— Az első asszonyt emlegeti, — súgta valaki.

— A válóperre céloz, — mondta félénken a másik.

— És ha eddig, — szólt végezetre a násznagy, — csak a gondbarázdás ügyfelet láttam kedves vőlegényünkben, most örömmel üdvözlöm a győzedelmes harcost, kinek a Gondviselés a mai napon legédesebb álmait valósította meg!

A hallgatóság áhítattal szívott magába minden szót. Sokan könnyeztek. Az öregasszonyok pedig

megállapították, hogy ehhez fogható szavalatot még nem hallott a világ.

Csak Julcsa ángyi méltatlankodott amiatt, mert a válóperrel hozakodott elő.

— Kár olyan nagyon hánytorgatni azt a kis fáradságot, — szólt a mellette ülő Dudás sógornak, — hiszen nem Isten nevében csinálta a tekintetes úr, hanem ugyan sokba került. Alig győzték megfizetni.

Ezután egy kis szünet következett.

Majd a Vera násznagyjára került a sor.

Izgatottan várták, mert úgy hírlett, hogy neki még különb szava van. Meg kell adni: szépen beszélt.

Azt fejtegette, hogy a szeretet nem egyéb, mint dicsőséges szolgálat. Minél tisztább a szeretet valakinek a lelkében: annál boldogabb, ha másoknak szolgálhat. Kimondhatatlan örömet érzett ő is, midőn a szeretetben gazdag lelkű menyasszony igazáért harcolhatott a törvény előtt.

— Na, itt van! Ez is a válópert hánytorgatja, — zúgta Julcsa ángyi. — Mintha bizony szegény-bizonyítvánnyal vált volna el Vera!

Erre a méltatlan támadásra most senki sem hallgatott. Dudás sógor sem. Julcsa ángyi offenzivája összeomlott.

A násznagy dikciója végéhez közelgetett.

Befejezésül Tündérország kapuit nyitotta meg hallgatói előtt és bevezette őket ebbe a csodás világba, amelyet közelebbről kevesen ismertek. Dalba foglalta a ragyogó szépségű királyleányt, Tündérország fejedelmének a leányát, aki sok szenvedés után

végre megtalálta szerelmesét: az elvarázsolt királyfit.

— Jaj, de borzasztó szép! — ujjongott boldog elragadtatással Kerekes Tóthné. — Nem birom sírás nélkül hallgatni.

Hát még milyen volt a meghatottság, midőn a szónok ünnepélyesen kihirdette, hogy a királyleány nem más, mint: Vera. Az elvarázsolt királyfi pedig: Gyevi Mihály.

A felköszöntő leírhatatlan hatást gyakorolt.

Alig csillapult az izgalom, már újabb meglepetés várt a vendégseregre. Behozták a tortákat. Nem győzött a szem gyönyörködni bennük. A közvélemény felfogása szerint azonban egyiket sem lehet hasonlítani ahhoz a: négyökrös szekeret ábrázoló pergelt tortához, amelyiket Hosszú Nagy Pálék küldtek.

Az öreg magyar megkérdezte a Vera násznagyját:

— Tudja-e a tekintetes úr, hogy mit írattam a cukrásszal a tortára?

— Nem tudom.

— Hát ott az első két ökör. Az egyiken ez van: Mihály. A másikon: Vera.

— Végtelen kedves, — bólintgatott a násznagy.

— A hátulsó két ökrön meg a mi nevünk díszeleg. Az egyiken: Hosszú Nagy Pál. A másikon: És neje. Mert mink küldtük a tortát.

Ezalatt úgy fogyott a bor, mintha a föld nyelte volna el.

Mihály reggeltől kezdve szakadatlan itta a karcost. Erősen látszott rajta a bor. Olyan nyelven

társalkodott, amely az elvarázsolt királyfihoz egyáltalán nem illik. Ez a hang valószínűleg ismeretlen a tündérek országában. A lányok lesütötték a szemüket. Az öregasszonyok csóválták a fejüket. Sokan mosolyogtak. Vera majd elsüllyedt szégyenletében.

Mihály nem tágított. Éjféltájra teljesen elázott. A megdöbbenés akkor suhant végig a társaságon, mikor a násznagyját arra hívta fel, hogy ne magázzák egymást.

— Én is ember vagyok. Te is az vagy. Én sem loptam. Te sem loptál. Egyformák vagyunk. Szerbusz!

Verával forogni kezdett a világ, amint ezt hallotta. Azután kirázta a hideg. Háromszor egymásután rázta ki annyira, hogy még a színe is elváltozott. Majd elöntötte a forróság. Az édesanyja kiment a konyhába és ott siratta:

— Szegény, kedves Verám! Ha ezzel sem leszel boldog: akkor inkább haljak meg ebben az órában.

A vendégek eloszlottak.

Mihály másnap tudta meg, hogy mi történt. Restellette a dolgot. Különösen az bántotta, hogy megsértette azt a drága, jó embert, aki úgy harcolt érte a törvény előtt, hogy semmi pénzzel nem lehetne megfizetni. Elhatározta, hogy felkeresi és bocsánatot kér tőle.

Úgy cselekedett.

Szorongó érzésekkel nyitott be az ügyvéd irodájába, ahol a jelölt úr és a gépírókisasszony intézte az igazságot.

— Itthon találom a tekintetes urat? — kérdezte.

— Itthon, — biztatta a jelölt. — A szobájában van. Bemehet nyugodtan.

Mihály illendően kopogtatott. Már ott is áll az ügyvéd előtt.

—A tegnap esti zavargás miatt jöttem, kéremalássan, hogy engedelmet kérjek. Az ital az oka. Nem én. Ne tessék rám haragudni.

Az ügyvéd meghallgatta a bocsánatot kérő szavakat. Ünnepélyesen válaszolt. Intette az ügyfelét, hogy máskor ne igyék. A bor sok rosszra ráviszi az embert. Kijelentette különben, hogy megbocsát. Majd kezet fogott. Mihályt kedves barátomnak nevezte. Szivarral megkínálta és búcsúzáskor tisztelte az otthonvalókat.

Derült arccal sietett hazafelé Mihály. Otthon mindent elmesélt. Az utolsó szóig. Az asszony boldogan hallgatta, mert akármi történt tegnap éjszaka: csak szereti az urát. Az elbeszélésből pedig ország-világ láthatta, hogy az ura nem akármilyen ember, ha még az ügyvéd sem restellette kedves barátjának tisztelni.

Az öreg Gyevi Mihály azonban ravaszul hunyorgatott. Aztán megkérdezte:

— Tudod-e fiam, mitől félek?

— Ugyan mitől, édesapám?

— Hát attól, hogy ez az úri barátság sok pénzembe kerülhet még nekem.

— Nem baj! — pattogott Vera, — akármit megér a barátság. Azután meg, ha édesapám sajnálná, hála Istennek, telik az én ötven holdamból.

A bűnügy.

Rácsos Nagy András világ-életében a tanyán lakott. A népek úgy ismerték, mint hallgatag, megfontolt embert. Ha öröm érte: azt ugyan le nem olvasta volna földi halandó az arcáról. Ha meg bánat szaggatta a lelkét: akkor még a tanyájából sem mozdult ki, nehogy meglássék rajta a szomorúság. Ám azért a szíve nem kőszív volt, hanem áldott, magyar szív. A félelmet nem ismerte, perlekedést elkerülte. Bíróság előtt sohasem állott. Ügyvéddel sem akadt ügyes-bajos dolga, amit az atyafiságban kevesen mondhattak el. Ha adót kellett fizetnie: maga intézte el a városházán. Különben pedig nem sokat háborgatta a hivatalokat. És mindezeken a jó tulajdonságokon kívül olyan egészséggel dicsekedhetett, hogy orvos, patika éhen halt volna tőle. A nyolcvanadik esztendő körül járhatott. Bizonyosan ő maga sem tudta, hogy mikor született. A régi világban nem bajlódtak az ilyen hiábavalósággal annyit, mint mostanság.

Ezt a lassúvízfolyású életet alaposan megzavarta az az idéző-levél, amellyel a mezőőr kedveskedett és amelyből megtudta, hogy bűnügyben kell a törvény előtt megjelennie. Jaj neki, ha meg nem jelenik! Szu-

ronyok közt viszik akkor végig a városon. Fényes nappal. Mindenki szemeláttára. Hát ennek már a fele sem tréfa.

— Nem másnak szól ez az írás? — kérdezte aggodalmaskodva.

— Nem bizony. Nézze, itt van a neve az íráson: Rácsos Nagy András.

— Az pedig én vagyok.

A mezőőr nemes szíve megsajnálta az öreget és mert látta, hogy itt megnyugtatásra van szükség, a búcsúzáskor szívrehatóan vigasztalta meg:

— Ne féljen bátyám, nem akasztják fel.

— Magam sem akarnám, — hangsúlyozta az öreg, akinek bármennyire felkavarta az idéző-levél, meg a bűnügy a lelke békességét, valamennyire mégis megnyugodott abban a tudatban, hogy törvénytudó ember van a famíliában és az nem sajnálja majd tőle a jogi tanácsot.

Ez a féfiú pedig nem más, mint Gergely Máté, akinek a városházán van a hivatala. Régóta szolgálja a várost. Legalább harminc esztendeje. Ő a legtekintélyesebb és rangban a legidősebb hajdú. Bizalmi embere a polgármesternek. Annyira érti a hivatalos eljárást, hogy a fiatal, kezdő hivatalnok urak akárhányszor tőle kérnek tanácsot.

— Csak menjen, apjukom, Gergely Mátéhoz, — biztatgatta az öregasszony az urát, — majd elmagyaráz az mindent.

— Hát elmegyek. Persze, hogy elmegyek.

Rácsos Nagy András megmutatta az írást a törvénytudó rokonnak, aki mindjárt tudta, amint ránézett, hogy miről van szó? Nem olyan főbenjáró az

eset. Nem kell megijedni. Tanunak idézték be. Enynyi az egész. Ebből ugyan nem lehet baj. Hanem, ha majd eljön a tárgyalás napja, akkor felveszi az ünneplő gúnyáját és szépen megjelenik a tekintetes királyi Törvényszék komor épületében, felsétál az első emeletre és a folyosón, a kilences számú szoba előtt addig várakozik, amíg nem kiáltják a nevét. Addig pedig ne törje magát, hanem menjen haza a tanyájára és ne gondoljon a bűnügyre.

Megköszönte a tanácsot és megcsendesedett lélekkel indult hazafelé. Otthon beszámolt az asszonynak, hogy mit végzett Gergely Mátéval. A hűséges élettárs izgatottan várta a híradást, mert a bűnügy felzaklatta a lelkét. Az elmult éjszaka úgyis borzasztó álma volt. Azt álmodta, hogy viszik az urát megvasalva. Végig a városon. Fényes nappal. Mindenki szemeláttára.

A törvénytudó rokon bölcsesége azonban nem önthetett igazi békét a két öreg lelkébe. Megtörténhetik, hogy belezavarodik majd a törvény előtt a mondókájába. Vagy nem hiszik el, amit mond. Vagy olyant találnak kérdezni, amire nem tud megfelelni, akárhogy akarja. Vagy,... vagy... ki mondhatná meg előre: hogy fordul, mint fordul a sor majd a törvény előtt?

— Úgy érzem, — szólt az öregasszony, — hogy nem lehet ezt megúszni ügyvéd nélkül. Kerül, amibe kerül, de a becsület az első.

— Igazad van. A becsület az első. De amikor semmi sem terheli a lelkemet! Az adómat rendesen megfizettem. A törvényt — tudomásom szerint — soha meg nem sértettem. Senkit meg nem bántot-

tam. Akkor meg minek fogadjak ügyvédet? Miért fizessem azt a rengeteg költséget?

— Ebben megint magának van igaza.

Megállapodtak — hosszas tanácskozás után — abban, hogy megpróbálják ügyvéd nélkül megúszni a bajt.

A tárgyalás napján már hajnalban elindultak a tanyáról. Az asszony a világ minden kincséért otthon nem maradt volna. Hogy hagyná magára éppen most az urát, mikor úgy rászakadt a megpróbáltatás? Azután meg azt sem lehet tudni, hogy meddig tart a bűnügy? Hátha belenyúlik a délutánba és étlen-szomjan ott vergődjék ez a szegény ember? Éppen azért, ha azt látja majd, hogy több kettőnél: bevisz neki egy kis ebédet. Ezt csak megengedi tán a törvény?

Amikor a városi házuk elé értek, a lakó éppen az utcát söpörte. Nagycsodálkozva bámult a ház előtt megálló kocsira. Hiszen nincs hetipiac. Vásár sincs. Miért jöhettek ilyen szokatlan időben haza?

— Mi baj, bácsikám?

— A Törvényszékhez hívnak. Valami bűnügyben.

— Az már nem jó dolog. Magamról tudom. A mult héten én is ott szórakoztam. Az első emeleten a kilences szobában.

— Engem is odaidéztek.

— Hát akkor, tudom Istenem, meglátja, hogy ott nem tréfálnak ám az emberrel.

— Lesz, ami lesz. Fel nem akasztanak.

— Isten őrizzen! Ezt én sem mondom. Csak arra vigyázzon, bátyámuram, hogy amit nem tud bizonyo-

san, vagy amire nem emlékszik, arra mindig azt mondja: Nem tudom. Mert a hamis esküért börtön jár ám!

— Oszt mondjad már, fiam, hogy min kezdik a vallatást?

— Min? Hát azon, hogy megkérdi a biró az ember nevét.

— Hát aztán?

— Aztán azt kérdezi, hogy mikor született?

— Ez már baj. Mert bizonyosan magam sem tudom, hogy hányban születtem. Pedig hamisan nem akarnék esküdni. Olyan nyolcvan körül lehetek. Úgy vélekszek. Kilenc óráig futja az időből. Bemegyek a parókhiára és megtudom hitelesen.

A bűnügyben eszerint Gergely Máté adta az első jogi tanácsot, a lakó a másodikat. Igazán, kár lett volna ügyvédet fogadni, mikor ennyi jó embere van valakinek.

Nyolc óra felé készülődni kezdett az öregember. Elbúcsúzott a feleségétől, akinek abban a pillanatban a torkába szaladt fel a szíve és ott dobogott olyan hangosan, hogy azt hitte: belehal.

— Isten áldja meg, kedves apjukom! Lehet, hogy délfelé magam is felnézek a Törvényszékre. De ügyvéddel.

Az öregasszony elkísérte az urát a legközelebbi utcasarokig. Ott még egyszer elbúcsúztak. Rácsos Nagy András öreges léptekkel haladt a parókhia felé, ahol előadta a panaszát. A keresztlevelének a másolata kellene neki, mert törvény elé idézték és nem tudja pontosan, hogy mikor született. Hamisan pe-

dig nem akar vallani. Olyan nyolcvan esztendő körül járhat.

A lelkész elővette a régi, öreg anyakönyvet és pár percnyi keresés után megtalálta a nevezetes dátumot, amely szerint: éppen András napkor töltötte be az öreg magyar a nyolvanadik esztendőt.

— Hogy elszaladt ez a sok szép idő! Alig vettem észre! — sóhajtozott az öreg, aki, amint arról értesült, hogy a keresztlevélre okmánybélyeg kell és fizetség jár érte, ünnepélyesen kinyilatkoztatta, hogy lemond erről a fényűzésről és megelégszik egy olyan kis írással, amelyiken nincs bélyeg, nincs pecsét, csak az van rajta, hogy ő mikor született?

A kívánsága teljesült.

— És mivel tartozom a fáradságért? — kérdezte.

— Semmivel. — válaszolt a tiszteletes.

— Akkor azonfelül is köszönöm a hozzámvaló szívességét. Különben a papválasztáskor tiszteletes uramra szavaztam. Hála Istennek: győzött a pártunk!

Ezután a lelki felfrissülés után elszánt lélekkel indult a törvény elé. A Törvényszék kapujában megállott. Hátha jön ismerős? De nem jött. Az első emeleti folyosó már akkorra tele volt néppel. Ha ezt mind kihallgatják, akkor estére, de tán még a hét végére sem lesz vége a bűnügynek. A kilences szoba előtt megállott. Egyszer azután hallja, amint egy érces hang kiáltja:

— Rácsos Nagy András!

— Megyek!

És már ott állott a bíró előtt. Megmagyarázták, hogy tanuskodnia kell.

— Mit tud maga arról, — kérdezte halálos komolysággal a bíró, — hogy a szomszéd tanyába esztendő utolsó éjszakáján betörtek és kirabolták a házat?

— Isten látja a lelkemet, hogy nem tudok róla semmit. Hatvan esztendeje élek künn a tanyán, kéremalássan, de betörésről, vagy ilyenféle esetről — legalább a mi környékünkön — nem hallottam, hogy beszéltek volna. Pedig az ilyennek elmegy a híre.

— Hát hol lakik maga?

— A tóhajlati dűlőben.

— Nem a nagyvölgyi tanyák közt?

— Nem. Ott a testvérem lakik: Rácsos Nagy János.

— Akkor tévedésből kapott idézést. Hazamehet.

Akkora nagy kő esett le az öregember szívéről erre a kijelentésre, hogy örömében azt sem tudta hirtelen, hogy mit mondjon? Bizonyosság okáért még egyszer megkérdezte:

— Hazamehetek, tekintetes úr, kéremszépen?

— Igen. Hazamehet, — szólt jóságosan mosolyogva a biró.

Kilépett a folyosóra. Mennyi nép! Milyen jó már neki! Túl van a bajon! Valaki egyszer csak megszólal a háta mögött:

— András bátyám!

Hátra néz. Hát Kása Mihály sógort látja. Kezet fognak.

— Mit keresett itt András bátyám?

— Mit kerestem? Micsoda beszéd ez? Hát a Törvényszéken volt dolgom, azt intéztem el.

— Nincs ügyvédje?

— Nincs. Minek nekem ügyvéd?

— Boldog ember, — szólt a sógor, — hogy ilyen tudománya van!

Rácsos Nagy András tovább haladt a sok ember közt. A Törvényszék kapujában várakozott rá a felesége.

— Kedves apjukom, kieresztették? — kérdezte boldogan.

— Persze, hogy ki.

— Hogy esett, mint esett a dolog?

— Hosszú volna azt itt hamarjában elmondani. Majd otthon egyszer elmesélem. Már megint János testvérem miatt kerültem bajba. Nem elég, hogy elpazarolta nagyúri élettel azt a gyönyörű öt holdas tanyáját és nem elég, hogy annyit zavargott velem, most miatta ráncigáltak megint a bírósághoz.

— Óh, ez a János! — méltatlankodott az asszony. — Óh, ez a János!

Mikor hazaértek a városi lakásukra, mind a ketten leültek és hallgatagon néztek egymásra. Mikor — a rettenetes izgalom után — valamennyire kipihenték magukat, megszólalt az asszony:

— Nem kell többször megjelenni a törvény előtt?

— Nem.

— Nyugodtan mehetünk a tanyára?

— Nyugodtan.

— Hála Istennek! Tudja-é apjukom, hogy az éjszaka nem aludtam egy szikrányit.

— Hát azt hiszed, hogy én tán aludtam?

— Milyen jó, hogy ilyen gyönyörűen megúsztuk ezt a borzasztóságot!

— Bizony jó! Hanem holnap — el ne felejtsed — küldjél Gergely Mátének egy választási malacot. Mert ingyen tőle sem kívánhatom a jogi tanácsot.

A kintornás leánya.

Húsz meg egynéhány esztendős már ez a történet, de nekem olyan friss és kedves, mintha tegnap történt volna.

A lelkészi hivatal a Kálvin-téri öreg épület első emeletén volt és az udvarra nézett. Különösen a délelőtti hivatalos órák alatt élénkült itt meg a világ. Sürgés-forgás, jövés-menés szakadatlan. Egyik a másiknak adta a kilincset. Ki örömmel, ki meg bánattal jött. Az élet színes képekben vonult el.

Egy alkalommal előkelő megjelenésű nő kereste fel a hivatalt. Nagyon fontos ügyben járhat, mert magával az öreg nagytiszteletű úrral akart tárgyalni.

— Igazán sajnálom, — feleltem, — csak néhány nap mulva lehet vele beszélni, mert elutazott. Ha azonban hivatalos ügyről van szó: én is elintézhetem.

— Akkor közölnöm kell. Nem várhatok néhány napig, — szólt szomorúan.

Igy ismerkedtem meg az élettörténetével. Korán elveszítette a szüleit. Árvaságra jutott. Egyik gyermektelen nagynénje vette magához és felnevelte. A nevelőszülei hirtelen meggazdagodtak, nagy

vagyonra tettek szert, szerepet-vivőkké váltak. Nevelt lányukat előkelően kellett neveltetniök. Most azután menyaszony. A keresztlevél kellene. De itt van a baj! Az anyakönyvbe ugyanis azt írták be, hogy az édesapja verklis. (Aminthogy az is volt, szegény.) Ha a vőlegény famíliája ezt megtudja: akkor vége a boldogságnak. A házasságból semmi sem lesz. Azt kérte tehát a menyasszony, hogy azt a „verklis" szót tüntessük el a világból, illetve az anyakönyvből.

Megnéztem a bejegyzést. Hátha nincs ott a „verklis" szó. Elolvastam tízszer-hússzor egymásután. Meggyőződtem: az apa — a bejegyzés szerint — nem „verklis" volt, hanem „kintornás". Ezt pedig onnan nem lehet kitörölni. Legfeljebb a minisztérium engedheti meg. Ez meg sok huza-vonával jár.

— Néhány nap mulva itthon lesz a nagytiszteletű úr, — válaszoltam, — talán akkor méltóztassék befáradni. Majd tovább tárgyalunk az ügyben, mert én nem tehetek semmit.

— Jól van. Köszönöm a felvilágosítást. Be fogok jönni. Csak arra kérem, hogy bárki jönne be érte, ne adják ki senkinek a keresztlevelet.

Másnap reggel kopogtatnak. Elegáns úr lép be. Bemutatkozik. Régi, nemesi úri család sarja. Magával a nagytiszteletű úrral akar beszélni. Mikor azonban megtudja, hogy nincs idehaza, velem is megelégszik.

Elmondja, hogy a menyasszonya keresztleveléért jött. Megmondja a nevet. Hiszen ez a kintornás leánya! Hát most már mit csináljak? Fülembe csengett a szomorú sóhaj: ha a vőlegény famíliája ezt

megtudja: akkor vége a boldogságnak. Amint így töprengtem, hirtelen segítségemre jött:

— Kérem, valamit szeretnék közölni. Az anyakönyvbe az édesapa foglalkozásául verklist irtak.

— És nem az volt? — kérdeztem.

— De igen. Az volt. Ez azonban nem állhat a boldogságom útjába. Nem akarom, hogy a menyasszonyom ezt valaha megtudja. Azt sem, hogy az én famíliám tudomására jusson. Hiába! Az előítélet!

Örömmel állítottam ki az írást. Hála Istennek: a nehéz ügyet pompásan elintézhettük.

Néhány hét mulva már ki is hirdettük őket a templomban. Istentisztelet után az udvaron várakozott rám a menyasszony. Boldogságtól sugárzó arccal csak ennyit mondott:

— Köszönöm a jóságát. Sohasem fogom elfelejteni.

Erre meghajtottam magamat, de az ügyet — jobbnak láttam — nem feszegetni tovább. Mert a keresztlevélen — igaz, ami igaz, — ott tündöklött a „kintornás" szó.

Azután megesküdtek és elmúlhatott már egy esztendő, mikor újból találkoztam velük. Fényes lakodalomban voltunk együtt. Örömmel üdvözöltem kedves ismerőseimet. Az ebédnél egy idős, előkelő hölgy ült mellettem, akit nem ismertem. Méltóságos asszonynak szólították, ennyit tudtam csak róla. Az ilyen sokadalomban még a bemutatás után sem tudjuk, hogy ki kicsoda? Igy voltam én is. A méltóságos asszony az ebéd vége felé mosolyogva mondotta:

— A tiszteletes úr, ugyebár, nem tudja, hogy kivel beszél most?

— Nem tudom, méltóságos asszonyom.

— Hát megmondom, — szólt kedves szeretetreméltósággal — én vagyok a kintornás leánynak az anyósa. Hogy a menyem apja verklis volt, csak ketten tudjuk: maga, meg én. Maga tudja, mert az anyakönyvből láthatta. Én is megtudtam. Hogy honnan: az az én titkom.

— Mélyen meghat a méltóságos asszony elbeszélése, — válaszoltam.

— És ők: a gyermekeim, sohasem fogják ezt megtudni. Sem a fiam, sem a menyem. Miért álljon ez a boldogságuk útjába? Elég, ha mi ketten tudjuk.

Mikor hazamentem a lakodalomból, elővettem a naplómat és ennyit írtam bele: A kintornás leánya

Most, húsz meg egynéhány esztendő után elolvasom a megkopott írásomat. És látom őket lelki szemeimmel: a boldog férjet, a boldog ifjú asszonyt, a jólelkű, öreg méltóságos asszonyt. És arra gondolok, hogy milyen szép is lenne, ha ezen a világon mindenki arra törekednék, hogy ne bánatot, hanem örömet szerezzen a másiknak!

Magyar ég alatt.

Székely Mihálynak ötven hold földje volt, nem messze a falutól, egy tagban. Ez adta neki a módot. Ennek köszönhette a tekintélyt. Hanem amikor — egy reggelre — leesett a lábáról, hiába büszkélkedett a cserepes tanyájával: az ugyan nem sokat segített rajta. Még legfeljebb néhány nap és meg kell elégednie annyi földel, amennyihez a falu koldusának is jussa van. A vadonatúj háza is hiába gőgösködött a legszebb helyen: a községházával szemben, mert — ha csak valami csuda nem történik — bizony, szegényesebb hajlékba hurcolkodik át rövidesen. Hiába hoztak három orvost a környékről . Az egész vármegye orvosi tudománya sem állítja már talpra. Mennie kell. Más tájak felé visz az útja, ahova semmit nem vihet innen magával. Nincs fellebbezés.

Egyik látogató a másiknak adta a kilincset. A nappal így eltelt valahogy, hanem az éjszakának sehogy sem akart vége szakadni. Hiszen, ha az ágya mellett virraszthatna a felesége, az az áldottemlékű asszony: akkor a meghalás nem volna olyan nehéz. De így, nélküle: minden perc egy örökkévalóság. Pedig van mellette ápoló. Reggeltől estélig az egyik menye, estétől reggelig a másik. Mind a kettő úgy

mutatja, hogy jó szívvel vállalja a bajoskodást. A beteg azonban azt érzi, hogy csak olyan tessék-lássék-szívesség ez, amelyhez nem sok köze van a szeretetnek.

Vasárnap reggel köszöntött a falura. Harangoztak. A harangszó végigrepült az utcákon, behatolt a hajlékokba, zörgetett a szívek ajtaján és szelíden hívta templomba a népet. A beteg ágya mellett állott két erős, izmos, napbarnított-arcú férfiú.

— Fiaim! — szólt a beteg, — itt vagytok?

— Igen, itt vagyunk, édesapám.

— Harangoznak?

— Igen, elsőt harangoznak.

— Valahányszor harangszót hallotok, jusson eszetekbe az, hogy mire kért haldokolva az édesapátok.

— Oh, édesapám, — kérlelte erre az idősebbik fia, — ne beszéljen a halálról.

— Hogyne beszélnék, mikor érzem, hogy az estéli harangszót már nem hallom meg.

A két testvér megrendülve nézett a szegény vergődőre, aki — úgy látszott — könnyíteni akar a lelkén.

— Fiaim, — szólt hozzájuk komoran, ünnepélyesen, — az Isten óvjon meg titeket attól, ami nekem annyi gyötrelmet szerzett. Haragban voltam az édes testvéremmel. Gyűlöltem. Még a temetésére sem mentem el. Ez a fájó seb soha nem gyógyult be. Most is éget. Fiaim! Jó testvérek legyetek! Ugy-e, azok lesztek?

— Azok leszünk.

— Igérjétek meg, hogy szeretetben éltek majd és nem gyűlölködtök.

— Megigérjük.

Nagy csend lett ezután a szobában. Csak az öreg óra ketyegése hangzott. A halál ott állott, a két testvérrel együtt, az ágy mellett.

A nép sereglett a templomba. Szállt az ének a földről az égbe. Szárnyalt az imádság innen lentről oda fel. A falusi kis templom gyülekezete előtt pedig felragyogott az Ur dicsősége.

Mikor kijöttek a templomból, már szájról-szájra járt a hír, hogy Székely Mihály meghalt.

A két testvér majdnem egyforma idejű volt. Másfél esztendő lehetett köztük a különbség. Egyszerre mentek fel az iskolába. Egy osztályba jártak. Egy padban, egymás mellett ültek. A templom karzatján együtt énekeltek. Együtt jártak a táncba, legénysorban. Egyszerre indultak a háborúba. Egyszerre érkeztek haza. Még a lakodalmukat is egy napon tartották. Igaz szívből szerették egymást. Hanem a viharfelhők lassanként gyülekezni kezdtek felettük.

Egyszer ugyanis az idősebbik testvér felesége, aki húsz hold földet hozott a házhoz, azt találta mondani a másiknak, akinek csak négy hold jutott: Te koldus! A két asszony közt ekkor tört ki a háborúság. Valahogy kibékültek ugyan, de a szakadék minden nappal nagyobb lett. A két testvér mégis jó testvér maradt. Az asszonyok miatt azonban ők sem maradhattak békességben.

Az történt, hogy egy délután, Neufeld Izsák boltjában, rádiót hallgatott a négyholdas koldus.

Nyugodtnak és jókedvűnek látszott. Közben bejött a boltba a másik asszony. Amint meglátta, elfutotta a méreg és irgalmatlanul rátámadt:

— Gyapjasnétól hallottam, hogy megint miket mondtál rám. Ha még egyszer ki mered nyitni a szádat, olyan valamit híreszteltek el a leánykorodból, hogy a föld alá süllyedsz szégyelletedben.

— Még te beszélsz? —ordítozott a másik. — Még te mersz rágalmazni? Különben, amit az ilyen elvetemült mond, arra tisztességes ember úgy sem ad semmit. Vigyázz magadra, mert egy szavamba kerül és a törvénnyel gyűlik meg a bajod.

Most már nem lehetett szó kibékülésről. A két ember életre-halálra ellensége lett egymásnak. A gyűlölet tüze irtózatos lánggal égett a lelkükben. Esztendeje is elmult, amióta marakodnak és nincs remény, hogy valaha másként legyen.

Egyik vasárnap az öreg pap prédikált. Úgy állott a katedrában, mint egy próféta. A nép áhítattal szívta magába az Igét.

— Testvéreim! A ma élő magyarság vállaira Isten a legnagyobb fájdalom súlyát helyezte, mert magasan tündöklő dicsőségünk porba hullott, országunkat letiporták, kegyetlenül széttépték. Beteljesült a költő szava:

Szétszórt hajával, véres homlokával
Áll a viharban maga a magyar.

Kiszaggatták kegyetlen kézzel ennek a nemzetnek a szárnyait. A föld porában vergődünk. És ti mégis tépitek, marjátok, szaggatjátok egymást? Nincs elég ellenségünk? Egyik magyar is ellensége már a

másiknak? Pedig testvérek volnánk. Hogyne lenne szomorúság a magyar ég alatt. Jaj nekünk! Ezerszeresen jaj!

A két testvér nyugtalanul hallgatta az öreg pap mennydörgését. Az idősebbik napokig másra sem gondolt, mint arra, hogy milyen szép volna, ha kibékülhetnének. Úgy gondolta ezt, hogy nem kér ő bocsánatot. Ennyire nem alázhatja meg magát. Nem von vissza semmit, mert ez nem illik férfiúhoz. Hanem csak annyit mond: Legyen vége a haragnak. Lassanként megérlelődött a lelkében ez a gondolat. Elhatározta, hogy vasárnap, templom előtt felkeresi a testvért. Kibékülnek és együtt mennek majd a templomba.

A másik testvér álmatlan éjszakákon viaskodott a lelkiismeretével. Ő a fiatalabb. Neki illik kezdeni. Nem kér bocsánatot. Vissza sem von semmit. Hanem emlékeztet az igéretre, amit az édesapjuknak tettek, mikor haldokolt, szegény. Megvívta — sok lelki küzdelem után — önmagával a harcot és arra szánta el magát, hogy szombat este felkeresi a bátyját. Úgy tett. Az asszony nagyot bámult, amint belépett a kapun.

— Itthon van Mihály? — kérdezte.

— Itthon. Miért jött?

— Beszélni akarok vele.

Bement a szobába. Az asszony künn maradt.

— Emlékszel-é Mihály, hogy mit igértünk az édesapánknak?

— Emlékszem.

— Hát a prédikációt hallottad-é?

— Hallottam.

— Azért jöttem, hogy a kezemet nyujtsam neked.

— Jól tetted. Nagyon jól tetted, János.

Többet egy szót sem szóltak. Sem a haragról, sem a kibékülésről. Vasárnap — megbékélt lélekkel — együtt mentek a templomba. A népek ámulva néztek reájuk. Az öreg pap boldogan.

Mihály felesége azonban nem nyughatott.

Neufeld boltjában kaszinózott egy csomó asszony. Feljött szó-beszédbe a kibékülés.

— János jött el hozzánk, — hívalkodott kérkedve. — Úgy kunyorált, hogy szörnyűség volt azt hallgatni. Hogy ember ennyire megalázkodhatik. Bocsánatot kért. Mindent visszaszívott. Az uram aztán a sok könyörgésre megbocsátott neki, pedig egy porcikája sem kívánta. Hát magyar ember az ilyen? Szégyellheti magát . Jár a szája, aztán meg porig alázkodik. Én ugyan ki nem békülök se vele, se a feleségével.

Ez a hír hamarosan szétrepült a faluban. Napokig erről beszéltek. Hogy János megalázkodott. Kunyorált. Könyörgött. Kiszínezték. Toldottak hozzá. És János azt érezte, hogy valamit tennie kell. Nem maradhat annyiban a dolog.

A községházán találkoztak.

— Mondanivalóm volna, Mihály, — kezdette.

— Mondjad, testvér.

— Hát a feleséged micsoda piszkot szórt rám már megint. Ha az én feleségem így merne beszélni, még a házból is kiverném. Hogy tűröd meg a házadnál azt a hazugot? Még ő beszél, akinek olyan multja van?

— Testvér, — válaszolt, — ha ezt más mondta volna: jaj lenne neki. Az asszony becsülete azt kívánná, hogy most összetörjelek. De nem teszem. Testvérem vagy. Hanem az utolsó szavam ez hozzád az életben: Legyen semmis a kibékülés. Én nem ismerlek többet.

— Rendben van. Ezt óhajtom. Még egyet. Akármelyikünk halna meg előbb, a másik még a temetésére sem menjen el. Én legalább, ha úgy jön a sorja, nem megyek a tiedre.

— Én sem a tiedre.

Kezet fogtak még egyszer és utóljára az életben.

Néhány esztendő telt el így haragban, gyűlöletben. A faluban egy este borzasztó hír keringett. Szájról-szájra járt, hogy Mihályt félig halva hozták haza a jó emberek. A tanyáról jött haza, de megbokrosodtak a lovai és őrült rohanással vágtattak végig a töltésen. Az őrház közelében aztán megtörtént a szerencsétlenség.

A hír igaz volt. Mihály napokig harcolt a halállal és nem lehetett megmenteni. Amikor meghalt, abban a nyomban tudatták a testvérrel és megtudakolták, hogy eljön-é a temetésre és odaáll-é a koporsó mellé? Azt üzente vissza, hogy: nem. Ez a megállapodás. Megtartja a szavát.

A temetés napján a házanépét kiküldte a tanyájára. Maga maradt otthon. Az öreg pap beszélt a koporsónál.

— Testvéreim, — mondotta megrázóan, — megtelik a lelkem fájdalommal arra a gondolatra, hogy mennyi gyűlölet szaggat minket a magyar ég alatt. E koporsó mellől hiányzik valaki. Tudjátok, hogy ki

az. Nem kell mondanom. De itt most ne ítélkezzünk. Inkább sírjunk és zokogjunk. Hogy ennek a nemzetnek a gyermekei így tépik, szaggatják egymást...

Mindenki zokogott. Hangos siralom szava verte fel a gyász néma csendjét. Senki sem mert ítélkezni.

Megindult a gyászmenet. A testvér bement a belső szobába és ott irtózatos vihar dúlt a lelkében. Mikor a menet a kapujához ért, a kántor, meg a hat iskolás gyerek rákezdette:

Óh, áldandó Szentháromság! Nyögésimre
[figyelmezz,
Jövel siess főboldogság, Én Istenem kegyel-
[mezz!
Óh, Uram, Uram ne hagyj! Mert reménysé-
[gem te vagy.

János benn küszködött a lelkiismeretével. Kegyetlenül vádolta az. Behallattszott az ének. A szomorú, bús gyászének. Milyen hosszú idő volt, amíg elvonult a menet. Minden perc: egy örökkévalóság.

Máskor, ha ilyen eset fordul elő: mennyi mindent össze-vissza beszélnek a népek. Most azonban senki nem ítélkezett. Sötét gyásszal haladt a temetési menet a magyar ég alatt.

A testvér le nem hunyta szemét akkor éjszaka. Még a szürkület előtt azonban felhúzta az ünneplő ruháját és a temető felé vette útját. Élő lelket nem lehetett látni az utcán. A falu még aludt. A temető kapujánál megállott. Körülnézett, hogy látja-é valaki? A csősz sem kelt még fel. Annál jobb. Bement

a temetőbe. Az egyik sír mellett megállott. Ebben pihen az édesapja. Levette a kalapját. Elolvasta a felírást:

ITT NYUGSZIK IDŐSB SZÉKELY MIHÁLY.

Halkan rebegte:

— Édesapám.

Majd tovább ment. Másik sír mellé jutott. Itt pihen a kis fia. Az a gyönyörű, mosolygós gyerek, aki mikor meghalt, azt hitte, hogy a szíve szakad meg. Elolvasta az írást:

ITT NYUGSZIK SZÉKELY PISTIKA.

Halkan rebegte:

— Kisfiam!

A frissen hantolt sírhoz jutott.

ITT NYUGSZIK IFJABB SZÉKELY MIHÁLY.

Ez a testvér sírja. Friss virágokból font koszorú rajta.

Megállott. Levette a kalapját. Összekulcsolta a kezét és nézte, nézte sokáig a sírt. A temetőben halálos csend. Az erős, izmos férfiút körülveszi a szürkület.

— Itt vagyok testvérem, — szólt egész lelkében megrendülve, — mintha a halottal akarna beszélgetni. — Itt vagyok. Kijöttem a sírodhoz.

Nem válaszolt senki.

— Bocsássál meg testvér, ha megbántottalak. Bocsáss meg. Én, amíg élek, áldom az emlékedet.

A keményszívű magyarnak ritkán csillogott könny a szemében. Most azonban megeredt könnyei zuhatagja és azzal öntözte meg a drága sírt.

Egyideig elgondolkozva állott. Majd komor léptekkel hazafelé indult. Útközben találkozott az öreg pappal, aki — mert rossz alvó — hajnalban már végigjárja a falut. Ez a reggeli sétája.

— Hol voltál, fiam, — kérdezte.

— Egy kis ügyem volt. Azt intéztem el.

— Jól tetted. Ezt vártam tőled.

Az öreg pap tudta, hogy a temetőben volt.

És felkelt a nap. És a magyar égről fényt, meleget, életet árasztva hintette szét áldott sugarait a szegény, vérző magyar földre...

Az útiköltség.

A városvégi Kenyeres-szélmalomban kezdette pályafutását, mint ütött-vert-pofozott inasgyerek. A kerek világon senkije sem volt azon az özvegyasszonynénikéjén kívül, aki híres zsugori hírében állott. Ez sem nézett soha feléje. A pofon-áradatot tehát nem volt kihez megfellebbezni. Élt napról-napra, szegényen, rongyosan, ütötten-verten. Ebben az egyhangúságban akkor ragyogott élete-útjára az első tavaszi napsugár, mikor segéd úr lett belőle.

Helyébe új inas jött. Ügyetlen, félénk, tanyánfelnőtt, kis senki. A segéd úr volt a legnagyobb tekintély előtte. Ekkora hatalmat még nem látott egy ember kezében. A segéd úr lett az ő mestere, tanítója.

— Te Jóska! — szólt az inashoz szelíden, — ha jól viseled magadat, mellettem aranydolgod lesz. Arvagyerek vagy te is, amilyen én. Ha valaki, hát én tudom, hogy a szegénnyel jól kell bánni

Hogy ezt bebizonyítsa: még aznap összepofozta. Valami csekélység miatt. Ekkor megnyugvás szállt a szívébe, mert négyesztendei inas éveiért most vett először elégtételt.

A Kenyeres-szélmalomban minden úgy ment, amint a segéd úr parancsolta. A molnár kezdett öregedni. Ellustult. A fiatal erő meg pompásan dolgozott. Néhány esztendeig tartott ez a boldogság, ami-

kor elvitték Boszniába katonának. Nem panaszkodhatott. Jó sora volt és jó sora maradt volna, ha a háború bele nem tapos a számításaiba. Tizennégyben úgy átlőtték a kulistei csatában, hogy tizenöt közepén már hazaküldték. Soha többet nem kell háborúba mennie.

Roncsolt tüdejét hazacipelte.

A zsugori-nénike még élt, de a molnár meghalt. A vonatról egyenesen a malom felé vette útját, ahol minden a szélmolnárt gyászolta. Még a vitorla is. A segéd úr legjobbkor jött. Nagy tisztességgel fogadták. Ő lett a helytartó. Ezzel kezdődött hatalma és urasága.

Lassanként megerősödött. Az áldott alföldi levegő, a nyugodt élet: mind javára volt. A népek is szerették. A malmot is felvirágoztatta. Úri módban élt.

Sok irígye támadt. Sok mindent összepletykáltak róla. A forradalom után azonban — hogy, hogy nem — de az övé lett a malom. A Kültelki Olvasókör sem mehetett el közönyösen az érdemei mellett és elnökévé választotta. Multak az évek: gőzmalom-igazgató lett. Megnősült. Gazdag leányt hozott a házhoz.

Egyszer azután már azt hallja a világ, hogy a gőzmalom is az övé. Ettől az időtől kezdve „nagymalmos" névvel tisztelte meg a népkegy.

A legelső csapás akkor érte, mikor a zsugorinénike meghalt. A fájdalomtól megszaggatott lelkébe csak az hozott némi enyhületet, hogy az örökségre bizton számított.

A végrendelet meghirdetésére megidézte a

közjegyző. Őt is, a feleségét is. Elindultak. Az úton aggodalmai támadtak az asszonynak. Rettenetes lenne, ha a néni valami jótékonycélra hagyta volna a vagyonát. Nem. Az nem lehet. Nem szabad a megboldogult drága emlékét így megsérteni.

Útközben beszélgetve elhatározták, hogy: ha a vagyont ők öröklik, amiben nem lehet kételkedni, akkor megfestetik a nénit életnagyságban. Ha azonban jótékonycélra prédálná el a vagyont: akkor festesse meg a jótékonycél. Ebben megállapodtak.

Reménykedve, de mégis borongó hangulattal léptek be a közjegyző hivatalába. A végrendeletet felolvasták. Ünnepélyesen, komoran, mint azt a hivatal komolysága és a megboldogult emlékezete megkövetelte. Megindultan hallgatták a közjegyző szavait, amelyekben a néni szólt hozzájuk a sötét sírból. Minden az övék. A Kossuth-utcai ház. A föld. Meg a sok részvény.

A végrendelet végéhez közeledtek, amikor a közjegyzőt kihívták valamiért. Ő azonban felolvasta és csak akkor hagyta magukra — egy pillanatra — a boldog örökösöket.

— Szegény, drága nénikém, — kesergett a nagymalmos, — de áldott lélek volt!

— Az volt! Az volt! — erősítgette az asszony. A végrendeletből látszik a jó lelke.

— Meg is festetem szegényt, életnagyságban. Megérdemli. Annyi jósággal volt mindenkihez, hogy igazán csuda.

— Nem lenne elég, ha a menyasszonykori fényképét nagyobbíttatnád meg? Az áldott emléke nem azt kívánná inkább?

A malmos már nem válaszolhatott a kérdésre, mert a közjegyző visszajött a szobába, ahol minden bútordarab hivatalos komolyságot árasztott magából. Folytatták tehát a hivatalos eljárást és így újból az áldott emlékezetű nénire kellett gondolniok. A nagymalmos elővette a zsebkendőjét, mintha könnyeket akarna letörülni. Néhány könnycsepp csakugyan nem ártott volna. A könnycsepp azonban elzárkózott és semmi sürgető hívásra sem jelent meg.

A tárgyalás folyamán mind a ketten kijelentették, hogy — a néni emléke iránti tiszteletből — megnyugosznak a végrendeletben. Nekik szánta a Kossuth-utcai házat, a földet, meg a részvényeket. Elfogadják. A halott emlékét nem szabad megbántani azzal, hogy ellenszegüljenek utolsó kívánságának.

Mikor végeztek, indulni akartak. Valaki azonban kopogtatott az ajtón.

— Lehet, — szólt a közjegyző.

— Jó napot kívánok, nagyságos uram, — köszönt a belépő. — Szegény utas vagyok. Szolnokról jövök és Szegedre akarok menni. Nem bírom a gyaloglást tovább. Valami segítséget kérek.

— Mi a foglalkozása magának? — kérdezte a közjegyző.

— Kereskedősegéd vagyok. Szegeden állást igértek.

— Emlékszem magára. A jómultkor is a gyaloglással hozakodott elő. Nem szégyenli magát? Ilyen fiatal ember!

— Bocsánatot kérek. Nem én voltam az. Én szegény, tüdőcsúcshurutos beteg vagyok. Kérem,

nagyságos úr, könyörüljön rajtam és szegény, éhező anyámon!

A közjegyző — hogy szabaduljon a tolakodó vendégtől — odadobott neki egy pengőt.

— Itt van, fogja. Útiköltségre.

— Várjon egy kicsit! Mink is adunk magának útiköltséget, — biztatta a nagymalmosné.

Az egykori, ütött-vert-pofozott inasgyerek elővette hatalmas bőrtárcáját. Olyan díszes volt az, amilyen egy ilyen kiválóság zsebébe illik. Valóságos műremek, amelyben testvéri egyetértésben húzódtak meg egymás mellett a nagy és kis bankók. Egyik sem nézte le a másikat. Ez az igazi demokrácia. A megboldogult néni emlékezetére az egyik ötpengős megmozdult. De hamar leintette a gazdája. Egyéb sem kellene még. Öt pengő egy ilyen csavargónak. Ezt a néni sem engedné meg, ha élne. Visszatette a kabátja belső zsebébe a kincset. Majd aprópénz után nézett. Mennyit adjon? Egy pengőt? Az sok. Ötven fillért? Az is sok. Húsz filért? Ennyit még megbír valahogy. Ekkor veszi észre, hogy van egy kétfillérese. Ez lesz a legjobb, mert ennyit megerőltetés nélkül adhat.

— Itt van, fogja barátom — és átadta a két fillért a szolnok-szegedi utasnak. Útiköltségre adom. Üljön vonatra.

Az asszony nem vette észre az adomány nagyságát. Lelke elringatózott abban a boldogságban, amelyet a Kossuth-utcai ház, a föld, meg a sok részvény árasztott a szívére. Igy magyarázható meg, hogy amikor az ura átadta a két fillért, halkan megjegyezte:

— A megboldogult, drága néni emlékére!

A tüdőcsúcshurutos elfogadta. Megköszönte.

A legelső utcasarkon öreg koldussal találkozott, aki rimánkodva kérte:

— Nagyságos úr, könyörüljön rajtam!

— Itt van, fogja!

És előkelő mozdulattal átnyujtotta neki a kétfillérest.

— Köszönöm szépen! Adjon az Isten helyette ezerannyit!

E nemes cselekedet után összekoldult még néhány pengőt a városban és mint aki jólvégezte dolgát, kigyalogolt az állomáshoz. A vonatban megindult a társalgás. Feljött szó-beszédbe, hogy mennyi a szívtelen ember a világon. Kapóra jött ez a szegedi utasnak. Mindjárt elmondta nagy bőbeszédűséggel, hogy majdnem lemaradt a vonatról, mert az útiköltséget — az utolsó fillérig — odaajándékozta annak a szegény, öreg koldusnak, akivel a városban — véletlenül — találkozott és aki annyira rimánkodott, hogy megesett a szíve rajta.

A harmadik osztály tele volt tanyaiakkal. Hetipiac volt a városban. Hazafelé törekedett a nép. Volt közöttük, aki egy szót sem hitt el abból, amit az útitárs mesélt. De voltak, akik azt gondolták, hogy minden szó igaz és megilletődve néztek a nemeslelkű ifjúra.

Az egyik öreg parasztasszony pedig annyira elérzékenyült, hogy meghatottan mondta:

— Bizony, kevés ember tenné meg azt, amit maga tett, fiam!

TARTALOM:

	oldal
Az árva	3
A tatárhalmi kis fecske	9
Lakodalmi könnyek	16
Az igazi Szabó János	21
Árva Péter husvétja	28
A házasság nem semmisül meg	35
Tavasz a télben	44
Mihály, meg Kovács Eszti	52
Ének a bárókisasszonyról	64
Falusi kislány Pesten	73
Eszmecsere	83
Gyevi Mihály lakodalma	90
A bűnügy	97
A kintornás leánya	106
Magyar ég alatt	110
Az útiköltség	120

Szentesi Ujságüzem Könyvnyomda Részvénytársaság Szentes.